

Tarihî Türk Lehçelerinde (8.-15. yy.) Ok ve Okçuluk ile İlgili Kavramlar Üzerine Bir İnceleme

DR. MUZAFFER SAZ*

Öz

Türk dilinin ve kültürünün yüzyıllardır süregelen yolculuğu boyunca Türklerin gerek sosyal ve kültürel yaşamlarında gerekse askerî ve siyasi alanlarında önemli bir yeri olan ok ve okçuluk ile ilgili zengin bir söz varlığı birikimi meydana gelmiştir. Bu alanda her ayrıntıya önem verilmiş, her nesne ve eylem için yeni bir terim türetilmiştir. Türkler için bu denli önemli olan ok onların dillerine yansımış, ok ve okçulukla ilgili terimler Orhon Yazıtları'ndan beri Türk dilinin her döneminde eserlerde yer almıştır. Bu çalışmada ok ve okçuluk ile ilgili söz varlığının Türk dilinin tarihî dönemlerine (Orhon Türkçesi, Eski Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Harezmi Türkçesi ve Kıpçak Türkçesi) ait olan eserlere nasıl yansıdığı incelenmiş, tespit edilen 238 terimin eserlerde nerede geçtiği metin parçaları ile tanıklandırılmaya çalışılmış, verilen bu örneklerin sayfa/varak numaraları belirtilmiştir. Bunların yanı sıra tarihî metinlerden elde edilen bu terimler konularına göre "ok ile ilgili genel terimler, ok türleri, okun bölümleri ile ilgili terimler, yay ile ilgili genel terimler, yay türleri, yayın bölümleri ile ilgili terimler, ok ve yay yapımında kullanılan maddeler, okçuluk ile ilgili meslek adları, ok ve yay mahfazaları için kullanılan terimler, okçuluk ile ilgili teknik terimler, ok atma hatalarından dolayı elde oluşan zedelenmeler, ve okçuluk ile ilgili fiiller" başlıkları altında sınıflandırılmaya tabi tutulmuş ve Türkçe kökenli olmayan terimlerin kökeni belirtirmiş, aldıkları ekler gösterilmiştir.

Anahtar sözcükler: eski Türkçe, Türk okçuluğu, ok ve yay, okçuluk terimleri, söz varlığı

A STUDY ON THE CONCEPTS RELATED TO ARROW AND ARCHERY IN HISTORICAL TURKISH DIALECTS (8-15TH CENTURY)

Abstract

Throughout the centuries-long journey of Turkish language and culture, a rich vocabulary has been accumulated regarding arrows and archery, which have an important place in both the social and cultural lives of the Turks and their military and political spheres. In this field, every detail has been given importance and a new term has been coined for every object and action. The arrow, which is so important for the Turks, was reflected in their language, and terms related to arrows and archery have appeared in works in every period of the Turkish language since the Orkhon Inscriptions. In this study, it was examined how the vocabulary related to arrows and archery was reflected in the works belonging to the historical periods of the Turkish language (Orkhon Turkish,

* Dr., Kayseri, sazmuzaffer@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2334-7985

Old Uyghur Turkish, Karakhanid Turkish, Khwarezmian Turkish and Kipchak Turkish), and it was tried to testify where the 238 identified terms appeared in the works with text fragments, The page/leaf numbers of these examples are indicated. In addition, these terms obtained from historical texts, according to their subjects, include “general terms related to arrows, types of arrows, terms related to parts of arrows, general terms related to bows, types of bows, terms related to parts of bows, materials used in making bows and arrows, archery”. They were classified under the headings of “professional names related to archery, terms used for arrow and bow cases, technical terms related to archery, injuries to the hands due to arrow shooting errors, and verbs related to archery”, and the origins of the terms that are not of Turkish origin are indicated and the suffixes they received are shown.

Keywords: old Turkish, Turkish archery, arrow and bow, archery terms, vocabulary

GİRİŞ

Başlangıçta avlanmak amacıyla kullanıldığı düşünülen ok ve yayın insanlık tarihinde ne zamandan beri yer edindiği kesin olarak bilinmemekle beraber okun en eski silahlardan, okçuluğun ise spor olarak en eski sporlardan biri olduğu söylenebilir.

“Okçuluğun insanlık tarihinin en eski çağlarına kadar inen uzun bir geçmişi vardır. Basit el baltalarından sonra, ok ve yay ile ilgili buluntular ilk defa Geç-Paleolitik çağda (M.Ö. 35000-10000) yeni bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Çakmak taşından yapılmış en erken ok uçları Doğu İspanya’da (Parpello, Valencia) bulunmuştur. Solutrean döneme (M. Ö. 17000-15000) aittirler. Magdalenian dönemde (M. Ö. 15000-8300) ve onu izleyen Mesolitik çağda (M. Ö. 8300-25000) ise yontulup cilalanmış çakmak taşından ok uçlarının, kültür gelişmelerini tespite imkân verecek bollukta, bütün eski dünyaya yayıldıklarını görmekteyiz” (Yücel, 1999, s. 9).

“Bilinen en eski yay buluntusu Mesolitik çağa, buzullar sonrası Maglemosian kültür (M. Ö. 6800-5000) çevresine girmektedir. 150 cm boyunda, karaağaçtan yapılmış ve kabza yeri inceltilmiş olan bu yay C. 14 analizine göre M. Ö. 5000 tarihlidir” (Yücel, 1999, s. 9). Asya’da ise M. Ö. 2500’lü yıllara ait olduğu düşünülen ilk Türk oku çakmak taşından yapılmıştır. M. Ö. 1700-1200 yılları arasında Kazakistan kökenli bir kültürde ise ilk defa delikli ok uçlarına rastlanılmaktadır. Bu kültürün M. Ö. 1200-700 yıllarında Altaylarda izleri görülür. Orta Asya’da M. Ö. 400-300 yıllarına dayanan devre ait üç köşeli ve yapraklarının arkası kuyruk biçiminde uzanan ok uçları bulunmuştur. M. Ö. IV. ve V. yüzyıllarda, Hun devletinden önceki Altaylara ait kalıntılar arasında aynı ok uçlarına rastlanılmıştır. Altaylardaki Kudirge kalıntıları içerisinde M. Ö. I. yüzyıla ait üç yapraklı demir ok uçları vardır. Tula ve Orhun coğrafyalarında yapılan kazı çalışmalarında bulunan Göktürklere ait oklar ise üç perlidir. Ayrıca kayın ağacının kabuğundan yapılmış tirkeşler ve ok uçları da bulunmuştur. Göktürk dönemine ait ok uçları genel olarak üç yapraklıyken Altaylara ait ok uçları ise genellikle kemikten yapılmış, biraz daha küçük ve yassı biçimindedir (İlhan, 1999, s. 64-65).

1.TÜRKLERDE OKÇULUK

Ok ve yay hemen hemen her toplulukta başlangıçta av aleti olarak kullanılmasına rağmen, Türkler bu kullanıma ek olarak ok ve yayı çeşitli fonksiyonları yerine getiren kapsamlı bir savaş aleti hâline getirmişler ve kullanmışlardır (Taş, 2017, s. 43). Türklerde ok, ilk zamanlarda genel olarak ahşap çubuk, temren ve yelek gibi parçalardan meydana gelmektedir. Temren ise Türklerde ilk zamanlarda kemik uçlarından yapılırken sonraki zamanlarda ise demirden yapılmaya başlanılmıştır. Hun İmparatoru Mete Han ise “ışıklı ok” diye adlandırılan oku kullanarak ok ve yay kullanıma yeni kavramlar da katmıştır. Türkler oku etkili kullanmak amacıyla yay yapımında da ustalaşmış; kayın ağacı, doğal tutkal, boynuz ve sinir gibi malzemeleri kullanarak yaptıkları kompozit yayların sayesinde savaşlarda üstünlüklerini de ortaya koymuşlardır (Polatcan, 2022, s. 1348).

Göçebe yaşam tarzına ve savaşçı özelliklere sahip olan kültürlerde ok ve okçuluk önemli bir yere sahiptir. Mağara resimlerinde de bu durum kendisini göstermektedir. Okçuluğu Türk kavimleri de beslenmek ve yaşamlarını sürdürebilmek için hem avcılık hem de savaş hazırlığı vasfında hayat biçimi olarak benimsemişlerdir. Bu çerçevede Türk kavimlerinde ok atmak ve ata binmek “tabii bir aktivite” olarak kendisini gösterir (Kafesoğlu, 1998, s. 287; Yücel, 1999, s. 9-11). “... Tipik Hun atlı kültürü tamamıyla meçhuldü. Geleceğin okçu Hun savaşçısı daha çocuk çağında eğitimlere başlıyor, koyun sırtında biniciliği deniyor, önce sincap, gelincik ve kuşlara, sonra tilki ve tavşanlara ok atarak, atıcılığa alışıyor, büyüdüğü zaman mükemmel bir atlı muharip oluyordu...” (Kafesoğlu, 1998, s. 221).

Türk kavimleri İslamiyet öncesi ve sonrasındaki dönemlerde askerî teşkilatlanma ve silah kullanımında başarılar göstermiştir. Bu başarılarındaki en önemli katkı okçuluğa ve biniciliğe aittir (Göksu, 2016, s. 2470). Çünkü Türk kavimleri, yiğitlik/alplık ve güç sembolü saydıkları ok ve yayı başta doğum, evlilik ve ölüm olmak üzere hayatın her alanında kullanmışlardır. Boş zamanlarını güreşin yanı sıra ok atma aktiviteleri ile geçirmeye gayret etmişlerdir. Bunun yanı sıra Türk kavimlerinde gerdek gecesinde, evlenen kişinin, ok atarak okun düştüğü yere çadırın kurulması, gücünü ispatlama için “ok atışmak” ya da “oktaşmak” biçiminde adlandırılan ok atma yarışmalarının düzenlenmesi gibi okçulukla ilgili farklı uygulamalar da söz konusudur (Güven, 1999, s. 103-114; Yücel, 1999, s. 19-20). Destanlarda ok yarışmaları, kahramanların yiğitlik ve alplık sembolü olarak kazandıkları bir zafer biçimi olarak kendisini gösterir (Ergun, 1997, s. 49-50). Bunların yanı sıra Mete Han’ın “Ok ve yay gerebilen kavimleri bir aile gibi birleştirdim şimdi onlar Hun oldular” biçimindeki açıklaması ve ok atmak için başparmağa takılan “*zehgir, küştüvan, şast ve şest*” vb. isimler de verilen “*zihgir*”in başparmaktan çıkarılmaması da okçuluğun, Türk kavimlerinin hayatındaki yerini açıkça göstermektedir (Metin, 2014, s. 132-145).

Türk kavimlerinde okçuluk söz konusu olduğu zaman, dolaylı olarak at da söz konusu olmuştur. Çünkü at üstünde doğup büyüyen bir kavim olarak Türk milleti okçulukta atı kullanmış ve atı, Türkün kanadı biçiminde sembolize etmiştir. (Yıldırım, 2016, s. 358). Türk kavimleri için “Ata yapışık bir millete rastladık, bir türlü yenemiyoruz.” ve “Türkler ok atmaya başladığında gökyüzünde güneş kaybolur!” ifadeleri de Türk kavimlerinin at ile içli dışlı olmasının, ata binmede sahip oldukları yeteneklerini ve at üstünde iyi ok atmalarının bir göstergesidir (İmamoğlu vd. 1999,

s. 66; Gazoz ve Şimşek, 2017, s. 16). Elaiçık göre de “Türk’ün silahı, atı ve koşum takımları ile ilgili her şeyi yanında bulundur. Türk, hızla koşan at üzerinde dört yana ok atar. Türk’ün ömrünün yarısından fazlası atın üzerinde geçer, Türk hem çoban hem veteriner hem süvari hem cengâverdir. Hulâsa, bir Türk başlı başına bir millettir” (Elaiçık, s. 2013, s. 150-151)

Türk milletinin tarihinde hiçbir savaş aleti ok ve yay kadar anlam taşımamış ve ok ve yay kadar önemli olmamıştır. Döneminin en üstün silahları olma özelliğinin yanı sıra ok ve yay İslam öncesi dönemde Türk milleti için siyasî olduğu kadar, kutsallık arz eden önemli bir savaş aletidir (Vural, 2020, s. 116). Türk kavimlerinde İslamiyet öncesinde “ok” tabiri ile “boy, kabile, aşiret” anlamları da kastedilmektedir. Buna “Oğuz” kelimesi örnektir. Kafesoğlu (1998, s. 150), *Oğuz* sözcüğünün kökeninin aşiret, kabile, genç boğa vb. birçok anlamlara geldiğini ve bununla birlikte sözcüğün “Ok(k) + uz” okçu/oklu anlamlarında kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca bir siyasî birliğe dahil olan boya da “ok” denilmiş ve On ok, Üç ok vb. tabirlerle boylar vurgulanmak istenmiştir (Kafesoğlu, 1998, s. 230.) 634 yılına ait Çin kayıtlarındaki geçen şu ifadeler bu durumu doğrulamaktadır:

“Aniden onun (İşbara’nın) ülkesi on boya bölündü. Her Boy bir kişi tarafından idare ediliyordu. Unvanları “on şad” idi. Her şad’a bir ok sunuldu. Bu sebeple isimlerine on ok dendi. Aynı zamanda on ok sağ ve sol olmak üzere iki yan gruba ayrıldı. Bir tarafa beş ok yerleştirildi. Onun sol tarafındaki gruba beş Tuo-lu (liu) boyu dendi ki beş büyük çorluk halinde tesis edilmişler, bir çor bir ok idare ediyordu. Onun sağ tarafındaki grubun unvanı beş Nu-shih-pi idi ve beş büyük erkinlik şeklinde tesis edilmişlerdi. Bir erkin bir ok idare ediyordu. Hepsinin tek unvanı On Ok idi. Bundan sonra bir ok bir boy olarak kendini ilan etti. Büyük okun başı büyük başbuğ oldu. Beş Tuo-lu boyu Sui-ye’nin doğusunda beş Nu-shih-pi boyu Sui-ye’nin (Tokmak) batısından ikamet ederdi. Kendilerine on kabile boyu unvanını verdiler” (Taşağıl, 1999, s. 93).

Oğuz Kağan Destanı’nda da Türklerin gündelik hayatlarına dair hemen hemen her alanda bilgelere rastlamak mümkündür. Türk için önemli olan bu destanda ok-boy ilişkisine yer verilmiş, boylara ayrılmanın ok ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Ok ve yay kullanmakta üstün meziyetlere sahip olan Türkler, boy oluştururken ve çocuklarına ad verirken “ok” anlayışı etrafında hareket etmişlerdir. Buna göre Gök, Dağ ve Deniz “Üçok” ve Gün, Ay ve Yıldız ise “Bozok” biçiminde isimlendirilmiştir (Bang ve Arat, 1936, s. 29-33). Oğuz Kağan Destanında Oğuz Kağan altından yayı ve okları olan üç oğluna “Yay, atan insanın elinde durur o yüzden siz merkezde yani Orta Asya’da duracaksınız devleti devam ettireceksiniz.” ve diğer üç oğluna “Ok gibi olacaksınız, menzil alacaksınız, dünyaya dağılacaksınız” diyerek üç ok vermesinden bahsedilmektedir. Altın yay verilen Bozoklar, merkezi yani doğuyu, gümüş ok verilen Üçoklar ise akıncıları, yani batıyı temsil etmektedir (Koca, s. 2017, s. 5). Genel anlamda Türklerde devlet düzeni ile ok ve yay arasında bir bağ kurulmuş, atıcı konumunda olan yay doğunun yani merkezin, atılan konumunda olan ok ise batının yani akıncıların ve uç beyliklerin sembolü olmuştur (Koca, 2017, s. 45-46).

Ok Türk milletinin yazı anlayışında da kendisini göstermiştir. Orhon Yazıtlarında “k, y” harflerinin ok ve yay ile gösterilmesi bunun göstergesidir (Gazoz ve Şimşek, 2017, s. 16-17; Güven, 1999, s. 95-96; Turan, 1969, s. 45). Ayrıca yazıtlarda “(o)k” okunan harf “ok” ve “(ya)y” okunan harf “yay” biçiminde betimlenmektedir (Bilgili, 2017, s. 41).

Türklerde ok, haberleşmek amacıyla da kullanılmıştır. “Çavuş oku” ismi verilen sesli okların çıkarmış olduğu seslere göre haberleşmenin gerçekleştiği belirtilmiştir (Göksu, 2016, s. 2475; Güven, 1999, s. 96).

Türkler tarafından ok ve yay İslamiyet’ten önce üzerine yeminlerin yapıldığı ve bir çağrı/davet vasıtası olarak kullanılan bir araç olmuştur. Bu durum ok ve yay Türklerin yüklemiş olduğu kutsiyetin açık bir göstergesidir (Güven, s. 1999, s. 96-97; Turan, 1969, s. 77). Türkler, hâkimiyet ve adalet (hukuk) sembolü olarak da ok ve yayı kullanmış, hatta “yayı hakanlık, oku da hakana bağlılık” biçiminde nitelendirmişlerdir. Türkler, bu doğrultuda oku tabi olma, yayı ise üstün olma göstergesi olarak kullanmışlardır (Küçük, 2018, s. 183). Türk kağanları ve sultanları hem İslamiyet öncesinde hem de İslamiyet’ten sonra kendilerine tabi olmanın ve sultanlık alametinin göstergesi olarak ok ve yay göndermişlerdir. Hatta farklı anlamları olan okların gönderilmesiyle de komutanların da bir araya geldiği bilinmektedir (Yücel, 1999, s. 4; Turan, 1969, s. 96-103).

Savaş ve savaşçılık Türk milletinin gündelik hayatında önemli bir yere sahiptir. Tarih boyunca Türkler birden fazla din dairesine girmelerine rağmen, yeni girmiş oldukları din dairelerinde savaşçılık kabiliyetlerini kaybetmemiş ve bu kabiliyetlerini dinî temelle de desteklemişlerdir. Türklerin kullandıkları silahların dinî anlamlar kazanmasının yanı sıra bazı törenlerde sembol ve ritüel olarak da kullanıldığı görülmektedir. İslamiyet öncesinde Türk kavimlerinde ölen kişilerin atları, eşyaları ve savaş araçları da ölen kişinin yanı sıra gömülmekte ve gömülen savaş araçlarının içerisinde ok ve yay da yer almaktadır (Vural, 2020, s. 116-117).

Okun bir ritüel ve sembol olarak Şaman ayinlerinde kullanıldığı bilinmektedir. Yine ok ve yay aracılığıyla şamanların göğe uçtuklarına, gök ve şaman arasında ilişki kurduğuna inandıkları, “ok”un “davet” anlamından hareketle, hasta olan kişiyi kurtarmak maksadıyla ruhlardan yardım istemek için ok kullandıkları ve göğe kötü ruhlardan korunmak amacıyla ok attıkları bilinmektedir (Göksu, 2018, s. 99). Ayrıca Türkler yay ile gök arasında ilişki kurmuşlar ve yayın, gök kubbenin bir simgesi olduğuna inanmışlardır. Bunların yanı sıra kağan usta okçu kabul edilmiş ve dört tarafa ok atarak kötü ruhları kovan bir kam olarak da görev yapmıştır. Bilhassa Göktürkler ile birlikte şamanlık görevinin kağanlara veya büyük komutanlara verilmesi ve yarı tanrı olma noktasında hürmet görmesi bu bakımdan tesadüf değildir. Kağanlara gökyüzü ile ilişki kurma görevinin verilmesi doğal kabul edilebilir (Tuzcuoğulları, 2020, s. 4664).

Milletlerin düşünce dünyasında kutsallık atfederek yücelttiği kavramlar ortak bir değer oluşturur. Kutsallık kazanan bu değerlerin korunması uğruna her şey yapılır. Tabu hâline gelen bu değerler dokunulmazlık kazanır; yok sayılamaz, tahrip edilemez, yok edilemez (Güler, 2023, s. 109). Türklerde İslamiyet’ten sonra da ok ve yay dinî çerçevede yorumlanmış ve dinî değerler üzerine oturtulmaya gayret edilmiştir. Türk milleti ok ve yayı Allah’ın bizzat gönderdiği kutsal bir eşya/emanet olarak görmüştür (Yücel, 1999, s. 14).

Verilen bu bilgilerden hareketle bu çalışmada, ok ve okçuluk ile ilgili söz varlığının Türk dilinin tarihî dönemlerine (Orhon Türkçesi, Eski Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Harezmi Türkçesi ve Kıpçak Türkçesi) ait olan 33 esere nasıl yansıdığı incelenmiş, tespit edilen 238 terimin eserlerde nerede geçtiği metin parçaları ile tanıklandırılmaya çalışılmış ve verilen bu örneklerin sayfa/varak numaraları belirtilmiştir. Bunun yanı sıra tarihî metinlerden elde edilen bu terimler

konularına göre “ok ile ilgili genel terimler, ok türleri, okun bölümleri ile ilgili terimler, yay ile ilgili genel terimler, yay türleri, yayın bölümleri ile ilgili terimler, ok ve yay yapımında kullanılan maddeler, okçuluk ile ilgili meslek adları, ok ve yay mahfazaları için kullanılan terimler, okçulukla ilgili teknik terimler, ok atma hatalarından dolayı elde oluşan zedelenmeler, okçuluk ile ilgili fiiller” başlıkları altında sınıflandırılmış ve kökenleri hakkında bilgiler verilmiştir. Türk dilinin tarihî dönemlerine ait eserlerden istifade ederek hazırlanan bu çalışma, ilgili dönemlere ait ok ve okçuluk ile ilgili terimleri ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

2. İNCELEME

2. 1. Ok ile İlgili Genel Terimler

Çalış (< çal- “vurmak” + - (ı)ş, EDPT 421) “ok atışma, savaşıma” (TA 15a/5; TZ 34a/1)

Kapak (< kap- “kapamak”, EDPT 582-583; + -ak) “ok atmaya mahsus alet” (Kİ 68)

Oh (< ok “ok”, EDPT 76) “ok”

kaçan ki oh yeter yere yetsse eki tizi üzere çökgey dahı başını aşığa endürgey “Ne zaman ki ok ulaşacağı yere ulaşsa iki dizi üzerine çökmeli, başını aşağı indirmeli.” (İN 31r/3)

salp kəşim sansız ohum . Ol kök bile yıldızdır “Tek bir ok kabım sayısız okum. O gök ile yıldızdır.” (CC 60b/8)

Ok (< ok “ok”, EDPT 76) “ok” (KK 71b/6; TA 14b/4; TZ 36b/5; RS 196a/11; ŞZ 41; Kİ 17; İML 173; MN 10/91)

ol at anta ölti yarıkınta yalmasınta yüz artuk okun urtu “O at orada öldü. Zırhından (ve) kaftanından yüzden fazla ok vurdular.” (KT D 33)

binip oplayu tegdi bir erig okun urtu eki erig udşuru sançdı “Binip ileri atılarak saldırdı. Bir askeri okuyla vurdu. İki askeri takip edip mızrakladı.” (KT D 36)

... ok osu(ğ)luğ etüz(lügler) “... Ok gibi vücuda sahiptirler.” (Maitri. 105, 5)

ëliğinizde tutyuk siz ok ya kılıç uruñu baltu “Elinizde ok, yay, kılıç, mızrak, kamçı, balta tutarsınız.” (AY7 890)

kılıç baldu ok ya kavi küç yürek/bar erken keđ er neñke korkmaz kerek “Kılıç, balta, ok, yay ile güç ve cesaret varken yiğit adamın mal için korkusu yersizdir.” (KB 2055)

ok başakı taşka tegip tagıldı “Okun temreni taşa isabet edince sivriliği gitti.” (DLT 332/269)

kımār okların anlarnıñ kayusu uğka kirür meryemka “Kura okların, onların hangisi Meryem’e kefil olur.” (TİEM 42v/2)

ol kim boğuzlansa burhānlar üze kim üleşse sizler oklar birle “O putlar üzerine boğazlansa/kesilse sizler oklarla paylaşsanız.” (RKT 27/16b/2)

çatıp ya tig kaşın ok kibi sözlep/kiriş birle yüz ok urdı kizlep “Yay gibi kaşını çatıp ok gibi konuşup kirişle gezleyip/nişan alıp yüz ok attı.” (HŞ 1654)

bir ok birle atsa kuş ursa neçe/keçik bir ya ekki kerek hem üçe/kamuğı helāl tesmiyet birle ok/Atıp ursa mü'min cevāb oş açā “Bir ok atsa, bir iki ya da üç kuş veya av hayvanı vursa, eğer besmele çekerek ok atmışsa bunların hepsi helaldir. Ey mümin kişi bunu cevabı ayrıntılarıyla şu şekildedir.” (MM 233)

velikin hiç kimerseke zahmat tegürmegil tedi erse mēn taķı ok ya aldım taķı bardım “Ama hiç kimseye zahmet verme deyince ben de ok ve yay aldım ve gittim.” (NF 31/16)

ok atıştı anıñ birle “Onunla ok atıştı.” (ME 126/3)

kılıç yok érdi, yay ok yok érdi utru yöridi “Kılıç yoktu, yay ok yoktu, karşı tarafa yürüdü.” (HKE 133v/8)

taķı kim ülüş kılsañız kımar okları birle “Kura okları ile paylaştırsanız.” (HKT 104a/6)

bir ok Ahnaf’a bérdi, aydı: kuđuǵa kirgil, suw bar érse keltürgil yok érse bu okñı kuđuǵ tüpinde sançǵıl “Ahnaf’a bir ok verdi, kuyuya gir, su varsa getir yoksa bu oku kuyunun dibine sapla, dedi.” (KMN 133b/11/13)

eger okı urǵan bolsa, daħı okı ötegen bolsa ve ol kendüsini saklasa düşmandan velâkin okñı tız ata bilmeşe anıñ daħı fâyidası bolmaz “Eğer oku, vurucu ve delici olsa; kendini de düşmandan saklayabilse fakat okunu çabuk atmasa onun da faydası olmaz.” (İN 13r/7/8/9)

râmiler ihtilâf kıldılar kim oklarınñ şıfatlarında ba’zıları ayıttılar kim okñıñ uzunu yahşı turur tédiler ba’zıları okñıñ kıskasın ihtiyâr kıldılar “Atıcılar okların özellikleri (konusunda) ihtilafa düştüler. Bazıları okun uzun olanı iyidir dediler, bazıları okun kısasını seçtiler.” (MG 101b/5/6/7/8)

çekip ya attıñ ok düşmen yüzine, közüñ aç okına karşı oturduñ “Yayını çekip oku düşman yüzüne attın, (bundan sonra) dikkatli/uyanık ol, (düşman) okuna karşı oturduñ.” (GT 69/4/5)

ok attı aña “Ona ok attı.” (KE 146b/3)

ol kamaş kim kişiler ol kamaşdan ok éderler “İnsanlar o kamaştan ok yaparlar.” (KFT 266a/23)

ve eger kalsa içinde okñıñ yinçesi yâ başaķı karnı içinde orucı fâsıd bolur “Eğer okun incesi veya başaķı karnının içinde kalırsa orucu bozular.” (İM 278b/7)

2.2. Ok Türleri

‘**Avs** (<Ar.) “bir ok çeşidi, nâvek okunun bir başka adı” (KTS 16) ‘

ammâ nâvek okı ol turur kim uzunu bir qarış bolǵay taķı timreni dört barmaq bolǵay ħorâsânide taķı bu okñı atarlar aña alar tilinçe avş térler “Nâvek okunun uzunluğu bir karış olacak, temreni dört parmak (uzunluğunda) olacak, Horasan bölgesinde bu oku atarlar. Ona onların dilinde avş derler.” (MG 104a/5/7)

Ayrıç (<ayır- < ağır- “ayırmaq” + -(ı)ç, EDPT 66) “iki çatallı olan ok” (Kİ 27)

Kamaş ok (< kamaş “şeker kamaşı, sazlık, sap”, EDPT 628; + ok “ok”, EDPT 76) “kamaş ok”

munıñ kibi ok birle ustâd kişi bolsa ata bilür, yoksa ata bilmez, okñı şındurur. Ve eger kamaş ok bolsa daħı yahşıraqdur “Bunun gibi okla usta okçular atabilir, (usta olmayanlar) atamaz, oku kırarlar. Kamaş ok olması daha iyidir.” (İN 33v/5/6)

Nâvek (<Far.) “ok” (OTAL 810; MN 12/109)

Nâvek okı (<Far. *nâvek* “bir ok çeşidi”, OTAL 810; + ok “ok” + -ı, EDPT 76) “bir ok çeşidi”

ammâ bu nâvek okñı müslmânlar çıkarıp tururlar munıñ bir ‘acâyib kışşası bar turur... “Ama bu nâvek okunu Müslümanlar bulmuşlar. Bunun tuhaf bir kıssası vardır.” (MG 105a/6)

Şıba (<Ar.) “ses çıkaran ok” (İN 25r/6)

Yağlıç (< yağı “düşman” + -lık, EDPT 898) “düşman için hazırlanmış ok” (Kİ 95)

Yasıç (< yas- “düz hâle getirmek, yassılamak” + -(ı)ç, EDPT 974) “yassı uçlu ok”

talım urı yarın aç a yasıçin yalım kayag yara urupan yalngusun yoriyur tér “Cesaretli bir genç, omuzları açık, okunun ucuyla yalçın kayaları yara yara yapayalnız yürüyor, der.” (IB 40)

Yasıç ok (< yas- “düz hâle getirmek, yassılamak” + -(ı)ç, EDPT 974; + ok “ok”, EDPT 76) “yassı ok” (DM 11b/2)

2. 3. Okun Bölümleri ile İlgili Terimler

Başak (< baş “uç, uç noktası” + -(a)k, EDPT 378) “okun ucundaki sivri demir, temren, başak” (MN 10/91)

ok başaku taşka tegip tagıldı “Okun temreni taşa isabet edince sivriliği gitti.” (DLT 332/269)

hakikat başak tég tarikat oluñ/şeri’atnı bilgil bu oknuñ yünin “Hakikat temren, tarikat okun sapı gibidir. Şeriati bil ki bu okun tüyüdür.” (MM 344/3)

sökelliki katıg boldı erse, ıginge şabur kılı bilmedin ok başakını aldı tağı barmaqlarınıñ boğunlarındın kēsti “Hastalığı kötüleşince hastalığına sabredemeden okun temrenini aldı ve parmaklarının boğumlarından kesti.” (NF 326/9)

başak kıldı okka “Okun temrenini, başağını yaptı.” (KE 140a/9)

ve eger kalsa içinde oknuñ yinçkesi yā başaku karnı içinde orucu fāsıd bolur “Eğer okun incesi veya başağı karnının içinde kalırsa orucu bozular.” (İM 278b/7)

Başaklıg (< baş “uç, uç noktası” + -(a)k + -lıg, EDPT 380) “temreni olan, temrenli (ok veya mızrak)” (DLT 249/218)

Burı “temrenin girişindeki ok sırtı” (DLT 542/443)

Çırguy (< çırguy “ok temreninin çivisi; elbisenin iki yanındaki kuşak geçirilen köprü”, EDPT 428) “ok temreninin şişkin yeri” (DLT 551/452)

Demren (< temren < temiren < temirgen < temür “demir” + -gen, TDES 401-402) “ok, kargı gibi şeylerin ucundaki sivri demir” (Kİ 50; DM 11b/2)

Fûk (< Ar.) “ok gezi” (İN 20v/1)

Kesme (< kesme “geniş bir ok ucu”, EDPT 750-751) “enli ok temreni” (DLT 218/187)

Kez ~ kiz (< Far. gez “gez, okun çentiği”, OTAL 288) “okun kirişe geçen ucundaki kertik, ok gezi” (Kİ 81; DLT 164/142)

biri kezi boğa tutmağdan bolur. Ve biri dağı kezni avuçlayup kezlemekden bolur “Biri gezi sıkı tutmaktan olur. Biri de gezi avuçlayarak gezlemekten olur.” (İN 54v/1/2)

tağı kerek kim kabzada oknuñ yürigen yeri yanuy buçuğı bolğay kirişde tağı kiz yeri muntig bolğay “Ayrıca kabzada okun işleyen/hareket eden yerinin yayın yarısı (kadar) olması gerek, yay kirişinin de yeri böyle olmalı.” (MG 101b/3)

Oğ tēmüri (<ok “ok”, EDPT 76; + temür “demir” + -i, EDPT 508) “okun temreni, demir ucu” (İN 38v/4)

Oğ gezi (<ok “ok”, EDPT 76; + < Far. gez “gez, okun çentiği”, OTAL 288; + <Tr. -i) “okun kirişe geçen oyuk ucu” (İML 173)

Oğ sabı (< ok “ok”, EDPT 76; + sap “sap, bir şeyin tutulacak yeri” + -ı, EDPT 782) “okun tutulacak yeri” (İML 173)

Oğ tēmiri ~ ok tēmüri (< ok “ok”, EDPT 76; + temür “demir” + -i, EDPT 508) “okun temreni, demir ucu” (RS 196a/18)

Yırağ atmağda mundan yahşırağ tutmağ yok turur, anuy için kim ok kaçan tamām tolsa, oğ tēmüri aña tegmez “Oku uzağa atmakta bundan daha iyi tutuş biçimi yoktur. Ok tamamen çekilmiş olsa okun demiri (parmağa) değmez.” (İN 19v/3)

Oğ tügi (< ok “ok”, EDPT 76; + tüg “tüy, saç” + -i, EDPT 433) “okun gerisinde bulunan tüy” (RS 205a/4)

Oğ yünü (< ok "ok", EDPT 76; + yün "tüy, hayvan tüyü" + -ü, EDPT 941) "okun yelege" (İML 173)

Sağan (< sağan "ok demiri", KTS 222) "ok demiri" (Kİ 59)

Temren ~ timren (< temren < temiren < temirgen < temür "demir" + -gen, TDES 401-402) "ok, kargı gibi şeylerin ucundaki sivri demir" (TA 14b/2)

timreni *tört barmak bolğay horāsānīde taķı bu oķnı atarlar aņa alar tilinçe 'avs tērler anıj timreni turnaķdın kiçirek turur* "Temreni dört parmak (uzunluğunda) olacak, Horasan bölgesinde bu oku atarlar. Ona onların dilinde avş derler. Temreni tırnaktan daha küçük olur." (MG 104a/5/7)

Temrev (< temir "demir" + -ev < temir + -egi) "okun ucundaki sivri demir, temren" (TZ 28b/13)

Temürgen (< temür "demir" + -gen "ok temreni", TDES 401-402; EDPT 509) "ok, kargı gibi şeylerin ucundaki sivri demir" (DLT 260/227)

Uç (< uç "uç, uç taraf", EDPT 17-18) "okun ucu"

ammā iṭlāk-i sākin ol turur kim oķnı tamām çeker uçına degin ṭoldurur, oķdan hiç nesne kalmaz "İtlāk-i sakinde ise ok ucuna kadar tamamen çekilir, okun ucu dışarda kalmaz." (İN 25v/5)

Ulun (< ulun "okun sapı", EDPT 147) "okun gövdesi" (DLT 52/37)

Yasıç (< yas- "düz hâle getirmek, yassılamak" + -(ı)ç, EDPT 974) "bir çeşit ok demiri, yası ve uzun temren" (Kİ 94; DLT 448/351)

Yuñ (< yuñ "tüy, hayvan tüyü", EDPT 941) "okun yelege, tüyleri"

ve dahı oķnıj yuñı koptaķdan bolur "Okun tüyelerinin kopuk olmasından da olur." (İN 63v/9)

ḥaķıķat bařaķ tēg tariķat oluñ/şeri'atnı bilgil bu oķnuñ yüñiñ. "Hakikat temren, tarikat ise okun sapı gibidir. Şeriati bil ki bu okun tüyüdür." (MM 344/3)

Yülek (< yöle- "destek olmak" + -k, EDPT 928) "ok kayışı" (Kİ 97)

2.4. Yay ile İlgili Genel Terimler

Ḳuruğluğ (< kur- "kurmak, hazırlamak" + -(u)ğ + -luğ "kiriş geçirilmiş, kurulu, kurulmuş yay", EDPT 657) "kurulmuş olan yay"

kuruglug ya "Kurulmuş yay." (DLT 248/218)

ḳuruğluğ *turur bu zamane yası/ara asğı tegrür arala yası* "Zamane yayı kuruludur: (İnsana) bazen yararı bazen ise zararı dokunur." (KB 4926)

Ya (< yay "yay", EDPT 869) "yay" (TA 14b/4; KK 64a/11; Kİ 90; MN 34/343; İML85)

ēligiñizte tutyuk siz ok ya kılıç uruñu baltu "Elinizde ok, yay, kılıç, mızrak, kamçı, balta tutarsınız." (AY7 890)

alıp intradanu yasin ēlginte tutup "Alıp İndradhanu yayını elinde tutarak..." (ÇBH 243)

boğum ērdi oķ teg köñül ērdi ya/köñül kılgu oķ teg boğum boldı ya "Bedenim ok ve gönlüm ise yay gibiydi; şimdi bedenim yay oldu gönlümü ise ok yapmalıyım." (KB 371)

ķaza ķaytarılmaz katıģ ya ķurup "Kuvvetli yay kurmakla kader geri çevrilemez." (AH 462)

er ya kurdu "Adam yay kurdu." (DLT 267/235)

çatıp ya tiğ kaşın oķ kibi sözlep/kiriş birle yüz oķ urdı kizlep "Yay gibi kaşını çatıp ok gibi konuşup kırıle gezleyip/nişan alıp yüz ok attı." (HŞ 1654)

ķiriş taktı yaķa "Yaya kırıle taktı." (ME 95/3)

velikin hiç kimerseke zahmat tegürmegil tedi erse mên taķı ok ya aldım taķı bardım “Ama hiç kimseye zahmet verme deyince ben de ok ve yay aldım ve gittim.” (NF 31/16)

hasret teñizinde ğark bolmuş ok tēg boyı ya tēg egilmiş “Hasret denizinde batmış ok gibi boyu yay gibi eğilmiş.” (HKE 75v/16)

üküşreki anların işi ok atmak erdi katıg yaları birle “Onların çoğunun işi gergin yaylarla ok atmaktı.” (KMN 167a/8)

dāyimā ‘āde yaların yokaruğı bağı başı birle aşağasından artukrak bolğay “Alışılmış yayların yukarı gövdesinin başı ve aşağısından daima fazla olmalı.” (MG 101a/8)

ammā ol burunğı ustādların yası on eki dutam edi bu zamānıñ yasına üküş muhālafat kıur “Ancak önceki ok ustalarının yayı on iki tutamdı. Zamanımızın yayına fazlaca muhaliftir.” (İN 65v/3/6)

çekip ya attıñ ok düşmen yüzine, közüñ aç okına karşı oturduñ “Yayını çekip oku düşman yüzüne attın, (bundan sonra) dikkatli/uyanık ol, (düşman) okuna karşı oturdun.” (GT 69/4/5)

kiriş taķtı yağa “Yaya giriş taktı.” (KE 138b/4)

ya kurar mên “Yay kurarım” CC 81b/b1)

Yaa (< ya “yay”, EDPT 869) “yay” (CC 50b/15)

Yay (< yay “yay”, EDPT 869) “yay” (DM 11a/7; TZ 29b/1; RS 192b/23; ŞZ 41; Kİ 90; KK 64a/11; İML 173)

özün alsa sünü elge keyip karkıl minip atķa sağ olmaķ kitti düşmendin kaçan kursa koluñ yayı sizin birle uruşlarda uruşmaķ izdegen kıullar bolur “Eline süngü alsan, karkıl (kolsuz savaş elbisesi) giyip ata binsen düşman karşında sağ kalamaz. Elin yayı kurduğunda sizinle (yanınızda) savaşlarda savaşmak isteyen kişiler olur. (MG 4a/2)

kaçan kim yayını çekse dağı bir dutam kadarınça okdan kıalsa, ondan sonra nişānı közlegey, dağı atğay “Yayını çektiği zaman oktan bir tutam kadar kalınca hedefi gözlemeli ve atmalıdır.” (İN 23v/2)

yay birle taş atmak “Yay ile taş atmak.” (HKE 57v/9)

2.5. Yay Türleri

‘Acem yayı (< Ar. ‘acem “İranlı”, OTAL 6; + yay “yay” + -ı, EDPT 869) “İran Yayısı”

ok atmaķ anlardan mirās kıaldı deyüp aytdılar ammā “Acem yayını evvel Nemrūd çıkardı” *deyüp aytdılar* “Ok atmak, onlardan miras kaldığı söylenmektedir. Ancak “Acem yayını ilk önce Nemrud çıkardı.” denmektedir.” (İN 10r/9)

‘Arabî yay (< Ar. ‘arab + Far.- i “Araplara has, Araplarla ilgili”, OTAL 35; + yay “yay”, EDPT 869) “Arap yayısı” (İN 4v/3)

resül ‘aleyhis-selām aytdı kim Cebre’ıl ‘aleyhis-selām Bedr toķuşında bir ‘arabî yayını beline bağlanup keldi dedi “Peygamber Aleyhisselam şöyle dedi: Cebrail Aleyhisselam Bedir savaşında beline bir Arap yayı bağlayıp geldi.” (İN 4v/2)

Ķatı yay (< kat- “sıkmak” + -(ı)ğ, EDPT 597; + yay “yay”, EDPT 869) “sert yay”

ve birisi yay katısından bolur “Ve birisi yayın sert olmasından olur.” (İN 47r/5, 50v/7)

Yumuşak yay (< yum “etli, toplu” + -(u)ş + -a- + -k, EDPT 938-939; + yay “yay”, EDPT 869) “yumuşak yay”

ve eger yay kıatısından bolsa yāhūd ok uzunından bolsa yumşak yay birle atğay sên “Eğer yayın sertliğinden veya okun uzunluğundan oluyorsa yumuşak yay ile atmalısın.” (İN 63r/4, 63v/6)

2.6. Yayın Bölümleri ile İlgili Terimler

Arka (< arka “arka, sırt”, EDPT 215) “yayın arka, sırt kısmı”

kaçan âdem oğlunu uçası üzre bükse ölür. Yay dağı anıñ kibi arkası kibi üzre başsa şınar “Ne zaman insan omurgası (tersine) bükülecek olsa insan ölür. Bunun gibi yay da arkası üzerine bastırılırsa kırılır.” (İN 14v/6)

Bağır (< bağır “göğüs, ciğer”, EDPT 317) “yayın kol, gövde kısmı”

ve ammā yıraq atğan kişiniñ yayınıñ bağrı kışka bolğay ‘āda yaylardan ve dağı boynu uzun bolğay “Ancak uzak atan kişinin yayının bağı basit yaylardan kısa ve boynu uzun olmalıdır.” (İN 33r/7)

yayını yukaruğı bağırı başı birle uzun bolğay mıkdar-ı vâcibdin kim aşaka yerdin yukaru biyik yerge atğanda tā aşaga bağrınıñ küçi artuğ bolsun “Yayın yukarı gövdesinin böyle uygun oranda başıyla aynı uzunlukta olması gerek ki aşağıdan yukarı büyük yere atınca yayın aşağı gövde kısmının kuvveti artsın.” (MG 101a/1/3)

Baş (< baş “uç, uç noktası”, EDPT 375-376) “yayın ucu”

ve dağı yayını başı âdem oğlınıñ uçası kibi turur “Yayın başı insanoğlunun sırtı/arkası gibidir.” (İN 14v/3)

İbrencek “yay kabzasının iç kısmı”

ve dağı kabzanıñ iç yanın aña ibrencek dërler, baş barmağınıñ tuşında kılğay “Adına ibrencek denen kabzanın iç yanı baş parmak tarafında tutulmalıdır.” (İN 38r/6)

Kabza (<Ar. kabza “tutacak yer, sap”, OTAL 477) “kılıç, yay gibi silahlarda tutulacak yer, sap”

ammā ol kabza tédükümüz ol turur kim kaçan oğ atğan kişi yayını şol eline alsa kabzası barmaqları birle ayası arasındığı boğun üzere koyğay “Ancak kabza dediğimiz şey, ok atan kişi ne zaman yayını sol eline alsa kabzasını parmakları ile ayası arasındaki boğum üzerine koymalıdır.” (İN 17v/2/3)

yayını kabzası sekiz barmağ bolğay bu kabza barça kabzalırdın yahşırak turur “Yayın kabzasının da sekiz parmak (uzunluğunda) olması gerek. Bu kabza bütün kabzalardan daha iyidir.” (MG 100a/5/6)

Kabzanıñ arkası (< Ar. kabza “tutacak yer, sap”, OTAL 477 -nıñ + arka “arka, sırt” + -sı, EDPT 215) “kabzanın arkası”

ve dağı şahâdet barmağını kabza üzere çulmağay, velâkin kabzanıñ arkası üzere yumğay, uzatmağay “Bir de şahadet parmağı kabza üzerine sarmamalı ancak kabza arkasına yummalı ve asla uzatılmamalıdır.” (İN 18v/9)

Kabzanıñ içi (<Ar. kabza “tutacak yer, sap”, OTAL 477, -nıñ + iç “iç, iç taraf” + -i, EDPT 17) “kabzanın iç tarafı”

ve dağı avuç içi eti bir yerge tērilmekden bolur kabzanıñ taşında yâhûd içinde “Bir de kabzanın iç veya dış tarafında avuç içi etinin (derisinin) bir noktaya toplanmasından.” (İN 53v/2)

Kabzanıñ taşı (<Ar. kabza “tutacak yer, sap”, OTAL 477, -nıñ + taş “dış, dış taraf” + -i, EDPT 556) “kabzanın dış tarafı”

ve dağı avuç içi eti bir yerge tērilmekden bolur kabzanıñ taşında yâhûd içinde “Bir de kabzanın iç veya dış tarafında avuç içi etinin (derisinin) bir noktaya toplanmasından.” (53v/2)

Kez yeri (< Far. gez “gez, okun çentiği”, OTAL 288; + yer “yer, alan” + -i, EDPT 954) “yayın arkalık noktası”

ve biri dağı kezni avuçlayıp kezlemekden bolur. Ve biri dağı yerinden aşaga kezlemekden bolur “Vebiri avuçlayarak gezlemekten ve biri de yerinden aşağıda gezlemekten olur.” (İN 54r/8)

Kiriş (< ker- “germek” + -(i)ş, EDPT 747) “ok atılan yayın iki ucu arasındaki esnek bağ, yay kirişi” (TA 14b/4; DM 11a/9; Kİ 41; ŞZ 41; EUES 383)

*ammā ok atmaḫnuḫ beş erkānı bar turur: birisi yay turur birisi **kiriş** turur ...*“Ama ok atmanın beş şartı vardır: Biri yaydır, biri kiriştir.” (İN 12v/7)

*taḫı kerek kim ḫabzada oknuḫ yürigen yeri yanıḫ bucuḫı bolḫay **kiriş**de taḫı kız yeri muntig bolḫay* “Ayrıca kabzada okun işleyen/hareket eden yerinin yayın yarısı (kadar) olması gerek, yay kirişinin de yeri böyle olmalı.” (MG 101b/2)

kiriş taktı yaḫa “Yaya kiriş taktı.” (KE 138b/4)

*çatıp ya tiḫ ḫaşın ok kibi sözlep/**kiriş** birle yüz ok urdı kızlep* “Yay gibi kaşını çatıp ok gibi konuşup kirişle gezleyip/nişan alıp yüz ok attı.” (HŞ 1654)

kiriş taktı yaḫa “Yaya kiriş taktı.” (ME 95/3)

Yaynıḫ aşıḫa baḫrı (< yay “yay” + -nıḫ, EDPT 869; + aşıḫ “aşıḫı” + - a, EDPT 259; + baḫır “ciğer, göḫüs” + -ı, EDPT 317) “yayın alt kolu”

*ve daḫı **yaynıḫ aşıḫa baḫrını** şol yanına biraz çıkarḫay* “Yayın alt kolunu sol yanına doğru biraz çıkarmalıdır.” (İN 38v/6)

Yaynıḫ aşıḫa başı (< yay “yay” + -nıḫ, EDPT 869; + aşıḫ “aşıḫı” + - a, EDPT 259; + baş “uç, uç kısım” + -ı, EDPT 375-376) “yayın alt ucu”

*ve daḫı **yaynıḫ aşıḫa başı** birle şol ḫoltuḫını urḫay ve daḫı yay ḫoltuḫında durḫay atḫandan sonra* “Yayın alt başıyla sol koltuḫunu daha yavaş vurmali ve yay ok atıldıktan sonra koltuk altında kalmalıdır.” (İN 28r/8)

Ya baḫrı (< ya “yay”, EDPT 869; + baḫır “ciğer, göḫüs” + - ı, EDPT 317) “yayın baḫrı, gövdesi” (DLT 181/155)

Yaynıḫ baḫrı (< yay “yay” + -nıḫ, EDPT 869; + baḫır “ciğer, göḫüs” + - ı, EDPT 317) “yayın kol kısmı”

*ve ammā yırak atḫan ḫişiniḫ **yaynıḫ baḫrı** kısḫa bolḫay āda yaylardan ve daḫı boynu uzun bolḫay* “Ancak uzak atan ḫişinin yayının baḫrı basit yaylardan kısa ve boynu uzun olmalıdır.” (İN 33r/6)

Yaynıḫ başı (< yay “yay” + -nıḫ, EDPT 869; + baş “uç, uç kısım” + - ı, EDPT 375-376) “yayın ucu”
*ve biri daḫı **yaynıḫ başını** durḫuza atmaḫdan bolur* “Ve biri de yayın başını yukarı atmaktan olur.” (İN 54v/6)

Yaynıḫ boynu (< yay “yay” + -nıḫ, EDPT 869; + boyun “boyun” + - ı, EDPT 386) “yayın boyun kısmı” (İN 33r/8)

*ve ammā yırak atḫan ḫişiniḫ **yaynıḫ baḫrı** kısḫa bolḫay āda yaylardan ve daḫı **boynu** uzun bolḫay* “Ancak uzak atan ḫişinin yayının baḫrı basit yaylardan kısa ve boynu uzun olmalıdır.” (İN 33r/6)

Yaynıḫ taş ḫabzası (< yay “yay” + -nıḫ, EDPT 869; + taş “dış, dış kısım”, EDPT 556; + < Ar. ḫabza “tutacak yer” + -sı) “yay kabzasının dış yanı”

*eger ayası ulu ḫişi bolsa, daḫı barmaḫları uzun bolsa **yaynıḫ taş ḫabzasını** barmaḫlarını aşıḫa boḫunında ḫoyḫay* “Eğer okçunun ayası büyük ise ve parmaḫları uzun ise kabzanın dış kısmını parmaḫların alt boḫumu üzerine koymalıdır.” (İN 17v/8)

2.7. Ok ve Yay Yapımında Kullanılan Maddeler

Aḫaç (< ıḫaç “aḫaç”, EDPT 79-80) “bileşik yayı oluşturan dört ana maddeden biri” (İN 10r/6, 14r/2/7)

yay dağı anıñ kibi dört nesne birle kâyimdür. Biri ağaçtur. Ādamnıñ süveki manzilasında turur. Ve biri dağı müynüztür. Ādamnıñ eti manzilasında turur. Ve biri dağı siñir turur. Ādam oğlınıñ siñiri manzilasında turur. Ve biri dağı yelim turur. Ādam oğlınıñ kanı manzilasında turur “Yay da onun gibi dört nesneden oluşmaktadır. Biri, insanın kemiği ile denk olan ağaçtır. Biri, insanın etine denk düşen boynuzdur. Biri, insanın siniri ile denk sayılabilecek sinirdir. Biri de tutkaldır ki insanın kanına tekabül eder.” (İN 14r/7)

Kayın ağacı (< *kayın* “kayın ağacı”; + *ıgaç* “ağaç” + -ı, EDPT 79-80) “yay yapımında kullanılan kayın ağacı” (DM 11b/8)

Müynüz (< *muynuz* < *moynuz* < *boynuz* “boynuz”, EDPT 386) “bileşik yayı oluşturan dört ana maddeden biri, kemik” (İN 14r/2/8)

yay dağı anıñ kibi dört nesne birle kâyimdür. Biri ağaçtur. Ādamnıñ süveki manzilasında turur. Ve biri dağı müynüztür. Ādamnıñ eti manzilasında turur. Ve biri dağı siñir turur. Ādam oğlınıñ siñiri manzilasında turur. Ve biri dağı yelim turur. Ādam oğlınıñ kanı manzilasında turur “Yay da onun gibi dört nesneden oluşmaktadır. Biri, insanın kemiği ile denk olan ağaçtır. Biri, insanın etine denk düşen boynuzdur. Biri, insanın siniri ile denk sayılabilecek sinirdir. Biri de tutkaldır ki insanın kanına tekabül eder.” (İN 14r/8)

Siñir (< *siñir* “sinir, kas”, EDPT 841) “bileşik yayı oluşturan dört ana maddeden biri, sinir” (İN 14r/3, 14v/1)

yay dağı anıñ kibi dört nesne birle kâyimdür. Biri ağaçtur. Ādamnıñ süveki manzilasında turur. Ve biri dağı müynüztür. Ādamnıñ eti manzilasında turur. Ve biri dağı siñir turur. Ādam oğlınıñ siñiri manzilasında turur. Ve biri dağı yelim turur. Ādam oğlınıñ kanı manzilasında turur “Yay da onun gibi dört nesneden oluşmaktadır. Biri, insanın kemiği ile denk olan ağaçtır. Biri, insanın etine denk düşen boynuzdur. Biri, insanın siniri ile denk sayılabilecek sinirdir. Biri de tutkaldır ki insanın kanına tekabül eder.” (İN 14v/1)

Şam ağacı (< *çam* “çam ağacı”, + *ıgaç* “ağaç” + -ı, EDPT 79-80) “yay yapımında kullanılan çam ağacı” (DM 11b/8)

Yelim (< *yelim* “tutkal, yapıştırıcı”, EDPT 929) “yay yaparken kullanılan dört ana maddeden biri, tutkal” (İN 14v/2, 14r/2)

yay dağı anıñ kibi dört nesne birle kâyimdür. Biri ağaçtur. Ādamnıñ süveki manzilasında turur. Ve biri dağı müynüztür. Ādamnıñ eti manzilasında turur. Ve biri dağı siñir turur. Ādam oğlınıñ siñiri manzilasında turur. Ve biri dağı yelim turur. Ādam oğlınıñ kanı manzilasında turur “İnsanoğlu kemik, sinir, kan ve et olmak üzere dört nesneden oluşur. Yay da onun gibi dört nesneden oluşmaktadır. Biri, insanın kemiği ile denk olan ağaçtır. Biri, insanın etine denk düşen boynuzdur. Biri, insanın siniri ile denk sayılabilecek sinirdir. Biri de tutkaldır ki insanın kanına tekabül eder.” (İN 14v/2)

2.8. Okçuluk ile İlgili Meslek Adları

Atım (< *at-* “atmak, fırlatmak” + -(ı)m, EDPT 59) “usta atıcı, nişancı”

atım er “Usta atıcı, nişancı” (DLT 50/35)

Demrençi (< *temren* “okun ucundaki sivri demir, temren” < *temiren* < *temirgen* < *temür* “demir” + -gen, TDES 401-402; + -çi,) “ok demiri yapan” (İML 157)

Oğçı (< *ok* “ok” + -çı, EDPT 80) “okçu” (CC 45a/7)

Oğ ilmi (< ok “ok”, EDPT 76; + < Ar. ‘ilm “ilim, bilgi, bilme” + -i) “ok yapma, kullanma sanatı, ilmi”

yā vefā yok turur bu âlemde yā kişi kılmadı cihānda anı menden oğ ilmin öğrenip kitken ‘ākıbet kıldı (GT 78/11)

Oğ atğan (< ok “ok”, EDPT 76; + at- “atmak, fırlatmak” + -ğan, EDPT 36) “okçu”

ve birisi oğ atğan kişi turur “Ve birisi ok atan kişidir.” (İN 12v/9)

Oğ atma ilmi (< ok “ok”, EDPT 76; + at- “atmak, fırlatmak” + -ma, EDPT 36; + < Ar. ‘ilm “ilim, bilgi, bilme”, OTAL 428; + < Tr. -i) “ok atma sanatı ilmi”

kim Maḥdūm Tolu Bēg al-Malikī az-Zāhirī kaçan kim mēn za ‘if bī-çāreni ündeyüp öñümde ‘Arab tilince oğ atmak ilmi içinde kitāblar keltürüp koydı “Mahdum Tolu Bey al-Malikī az- Zāhirī bir vakit ben zayıf bîçareyi çağırarak önüme Arap dilinde okçuluk ilmi ile ilgili kitaplar getirip koydu.” (İN 2v/9)

Oğ işlegen (< ok “ok”, EDPT 76; + işle- “bir işi yapmak” + -gen, EDPT 262) “ok yapan kimse”

resūl ayıtdı: “bir oğ sababı birle üç kişi uçmağa kirür tedi. Biri oğ işlegen ve biri oknu atğan ve biri oknu eline şungān” “Peygamber (a.s.) söyledi: Bir ok vasıtasıyla üç kişi cennete girer dedi: Biri ok yapan, biri ok atan ve biri de oku atanın eline veren.” (İN 5v/2)

Oğ ülküsi (< ok “ok”, EDPT 76; + ülkü “hedef, nişangâh” + -si) “hedef, nişangâh”

resūl ‘aleyhi ‘ş-şalāt ve ‘s-selām işāreti ol t̄ayife fakrına durur kim cefā meydanınıñ érenleri dağı kaza okınıñ ülküsi dururlar (GT 304/11)

Oğçı (< ok “ok” + -çı EDPT 80) “okçu” (DM 18a/8; TA 25b/9; EUES 505)

ammā bir nēçe oğçılar katında farka kılğanda oñ kolunu artğaru uzadur, oñ çigni üzre dutmaz “Ama çoğu okçular katında farka yapıldığı zaman, sağ kolunu arkaya doğru uzatıp sağ omzu üzerine tutulmaz.” (İN 26v/7)

çerigde bir ança busuğka kigür/yadağ oğçı tuşrup sen öñdün yügür “Askerin bir kısmını pusuya yatır, yaya okçularını harekete geçirip sen önden koş.” (KB 2370)

oğçı köndgerdi “Okçu düzeltilti.” (DLT 366/290)

Oğçı üstādlar (< ok “ok” + -çı EDPT 80; + < Ar. *üstād* “usta, mahir”, OTAL 1129; + -lar) “okta üstat, usta, mahir olanlar”

bu bāb burunķı oğçı üstādlarınıñ adını beyān kılur “Bu bölüm daha önceki usta okçuların isimlerini beyan eder.” (İN 11v/6)

Oğçu (< ok “ok” + -çı, EDPT 80) “okçu, ot atmada hünerli olan kişi” (İML 157)

Rāmî (< Ar. *rāmî* “atan, atıcı”, OTAL 876) “ok atan, okçu”

rāmîniñ yası kuvveti kadarınça bolğay t̄a yası üzere k̄ādir ve k̄āhir bolğay “Yayının gerginliği atıcının kuvveti kadar olmalı ki yaya gücü yetsin ve üstün gelsin” (MG 99a/8)

Ulunluğ (< *ulun* “okun sapı” + -luğ, EDPT 149) “okluğu olan (adam)”

ulunlug er “Okluğu olan (adam)” (DLT 85/76)

Ustād (< Far. *üstād* “usta, mahir”, OTAL 1129) “usta okçu, oku çok iyi kullanan kimse”

kim oğ atğan kişi gerek kim bir ‘ālim ustād kişi katında bolğay. Ol ustād sanā ‘at içinde yahşı bilgey ve daḥı ‘āmil bolğay, köñli birle bilgey ve daḥı işlegey “Ok atan kimse, bu sanat içinde çok iyi olan, gönlüyle bilen, bildiğini uygulayabilen bir bilgili ve usta kişiden ders almalıdır.” (İN 62r/2/3)

Ustāz (< Far. *ustāz* “usta, mahir”, OTAL 1130) “usta okçu, oku çok iyi kullanan kimse”

ol imāmlar ok atmak içinde ustāz ediler ve dahı halāyikler anlarğa uyarlardı “O önderler ok atmak konusunda ustaydılar ve insanlar onlara uyarlardı.” (İN 11v/7)

Ustāz-i hādik (< Far. *üstād* “usta, mahir”, OTAL 1130; + <Far. -i + < Ar. *hādik* “işinde uzman olan, işinin ehli olan”) “ok atmada mahir, usta olan kimse”

ve dahı munlar kibi ustāz-i hādik kimersene ol zamānda yoğıdı “O zamanda bunlar gibi mahir ok ustası yoktu.” (İN 12r/3)

Yaçı (< *ya* “yay” + -çı, EDPT 882) “yaycı” (TA 25b/8; İML 157)

yime kuşçı kişçi yime ok yaçı/anuk tutsa künde kapuğda tuçı “Doğancı, samur avcısı ve okçuları da her gün ve her zaman (kağanlık) kapısında hazır bulundurmalıdır.” (KB 2558)

Yayçı (< *yay* “yay” + -çı, EDPT 882) “yaycı” (DM 18a/8; KK 62b/11; CC 45a/6)

Yaylu (< *yay* “yay” + -lu, EDPT 869) “yaya sahip, yay sahibi”

bu katı yaylu kişiye dahı mubtadî kişiye yahşı turur “Bu katı yay sahibi ve acemi için iyidir.” (İN 32v/2)

2.9. Ok ve Yay Mahfazaları İçin Kullanılan Terimler

Kahn “kın, sadak” (TZ 11b/1)

Keş ~ kēş ~ kiş (< *kiş* “içine ok konulan kap, sadak”, EDPT 752) “okluk, ok kabı, kubur, sadak” (DM 11a/9)

salp kēşim sansız oħum. Ol kök bile yulduzdır “Tek bir ok kabım sayısız okum. O gök ile yıldızdır.” (CC 60b/8)

ok kiş içre çıgıl tıgıl kıldı “Ok sadak vb. şeylerin içinde ses çıkardı.” (DLT 198/170)

Kurman (< Far. *kurbān* “yaylık, yay kabı”) “yay kabı, sadak” (TZ 8b/11)

Kuruğluk (< *kur-* “kurmak, hazırlamak” + -(u)ğ + -luğ “kiriş geçirilmiş, kurulu, kurulmuş yay”, EDPT 657) “okluk” (DLT 251/221)

Okluk (< *ok* “ok” + -luk) “sadak, okluk” (DLT 63/49)

Terkeş (< Far. *terkeş* “sadak, ok çantası, ok kuburu”; OTAL 1086) “sadak, ok mahfazası”

nehmetiniñ terkeşinde ni kim okı bar edi “Büyük himmetinin sadağında oku vardı.” (GT 313/5)

Yasıgılg (< *yasık* “yaylık” + -ılg, EDPT 975) “yaylıklı, yay kabı olan (yay)”

yasıgılg ya “yaylıklı (yay kabı olan) yay.” (DLT 466/370)

Yasık (< *yasık* “yaylık”, EDPT 974) “yaylık, yay konan yer”

oprak yasıkın tozlug ya çıkar “Yıpranmış yaylıktan tozlu ya çıkabilir.” (DLT 452/354)

Yay kabı (< *yay* “yay”, EDPT 869; + *kap* “içine sıvı, katı konulan oyuk kap kacak” + -ı, EDPT 578) “yay kabı” (DM 11a/11)

2.10. Okçuluk ile İlgili Teknik Terimler

‘Akd (<Ar. ‘*akd* “bağlama, düğümlleme”, OTAL 21) “kirişi tutma, mandallama” (İN 21r/5, 56r/2/4)

bilgil ve āgāh bolgıl ok atmaħnıñ aşlı altı turur: biri kabza turur ve biri tafvîk turur ve dahı biri ‘akd turur ve biri dahı mad turur ve biri dahı iñlāk turur ve biri dahı ‘ayān turur “Biliniz ve uyanık olunuz ki ok atmanın aslı altıdır: Biri yayı tutmak, biri oku kirişe takmak, biri kirişi tutmak, biri yayı çekmek, biri oku atmak ve biri de nişan almaktır.” (İN 15r/1)

‘**Akd-i şahîh** (<Ar. ‘*akd* “bağlama, düğümleme”, OTAL 21; + < *Far.* -i + <Ar. *şahîh* “gerçek, doğru”, OTAL 912) “mükemmel mandal, bir tür kiriş tutma yöntemi”

anun için kim ‘akd dahı kuvvat anı berk tutmak birle turur. Bu ‘akda ‘akd-i şahîh derler “Akd onu çok sıkı ve kuvvetlice tutmakla gerçekleşir. Bu ‘akda ‘akd-i sahîh derler.” (İN 21r/6)

‘**Ayân** (< Ar. *ayân* “gözle görülür bir şekilde açık, meydanda olan”, OTAL 54) “nişan alma”

bilgil ve āgāh bolğil ok atmağnıñ aşlı altı turur: biri kabza turur ve biri tafvîk turur ve dahı biri ‘akd turur ve biri dahı mad turur ve biri dahı iñlāk turur ve biri dahı ‘ayân turur “Biliniz ve uyanık olunuz ki ok atmanın aslı altıdır: Biri yayı tutmak, biri oku kirişe takmak, biri kirişi tutmak, biri yayı çekmek, biri oku atmak ve biri de nişan almaktır.” (İN 15r/2)

‘**Azud** (<Ar. ‘*azud* “kolun üst kısmı; destek; güç, kuvvet”, OTAL 58) “ok atan kişinin vücudunda kasılması gereken sekiz noktaya verilen isim”

ol otuz êkiden on sêkizini ok atğan katı muhkam dutmak kerek. On sêkizden yêdisi oñ kolunda turur. Biri çulağ barmaq ve biri atsız barmaq ve biri orta barmaq turur. Ve biri baş barmaq ve biri tirsek ve biri bāzû turur. Aña ‘Arab tilinge ‘azud terler “Ancak o endamlar insanoğlunda vardır. O, otuz iki endamdır. O otuz ikinin on sekizi ok atan kişinin çok sıkı tutuşuyla ilgili olup, yedisi sağ koldadır. Biri serçe parmak, biri yüzü parmağı, biri orta parmak, biri baş parmak, biri dirsek ve biri de pazıdır. Ona Arap dilince ‘azud derler.” (İN 35r/1)

Ahmaş (< Ar. *ahmaş* “beşte bir”, OTAL 17) “okçulukta nişan gözleme türlerinden biri”

*ammā ol muvtadî kişiye eyle kerek kim nişānga kıyık tırmaq durğay. Ve dahı nişāni şol köznîñ tuşında kılğay. Ve dahı şol tizini nişānga düz kılğay. Ve dahı şol ayaknıñ barmaqlarını uzunınça nişānga karşı kılğay. Ve dahı oñ ayaknıñ barmaqlarını yasısınça kılğay. Ve dahı êki ayaknıñ arası açuq bolğay bir arşun kadarınça. Ve dahı şol ayaknıñ ökçesi oñ [ayaknıñ akı] tuşında bolğay. Aña **ahmaş** deyerler “Ancak acemi kişiler hedefe biraz eğik durmalı, hedefi sol gözü tarafında belirlemeli, sol dizini de hedefe doğru çevirmeli, sol ayağının parmaklarını uzununa hedefe doğru tutmalıdır. İki ayağının arası bir arşın kadar açık; sağ ve sol ayağının ökçesi sağ ayağın oyuk kısmı tarafında olmalıdır. Ona ahmas derler.”* (İN 29v/8)

Atış (< *at-* “atmak” + *-(ı)ş*, EDPT 72) “okçuların atışı”

*ammā ol kimseler kim “ülgüni közlemek yaynın taşından dahı içinden turur” tēyip aytdılar, ol bu zamānıñ okçılarnıñ **atışı** turur “Ama bazıları hedefe nişan alma yayın hem içinden hem de dışından yapılır demektedirler; ki bu taraz zamanımız okçularının atışıdır.”* (İN 43v/7)

Āvāz bērmek (<Far. *āvāz* “ses, seda”, OTAL 53; + *bēr-* “vermek” + *-mek*, EDPT 354) “okun ses çıkarması”

*ve birisi dahı ok uzun bolmaqdan bolur. Ve andan dahı dört ‘ayb hāşil bolur: Biri **āvāz bērmek** andan bolur. Ve biri dahı uruş tapmamak andan bolur. Ve biri dahı ok yirimemek andan bolur. Ve dahı ok urup ötmemek andan bolur “Ve birisi okun uzun olmasından olur. Bundan dört çeşit hata meydana gelir. Biri okun ses çıkarması, birer hedefi vuramamak, biri okun uzağa gitmemesi ve biri de okun hedefi vurması ama delip geçmesi.”* (İN 48v/3)

Bilek çarpmaq (< *bilek* “bilek”, EDPT 338-339; + *çap-* “çarpmaq, vurmak” + *-maq*, EDPT 394) “kirişin bileğe çarpması”

*eger kiriş uzun bolsa, kıska eylegey sên. Ve dahı kaçan ülgü üzere oturup atsañ. Oñ ayaknı şol tizinden ilgeri kılğay sên. Ve dahı taşkarudan çekgey sên. Bu **bilek çarpmaq** sênden kider “Eğer kiriş uzunsa kısaltmalısın. Hedefe doğru oturarak ok atıyorsan sağ ayağın sol dizinden daha ileride tutmalısın. Ayrıca yayı dışardan çekmelisin. Kirişin bileğe çarpması bu şekilde giderilir.”* (İN 48r/4/5)

Buruñ (< *buruñ* “ok atımı”, EDPT 367) “ok atımı” (EUES 203)

Çalış (< *çalış* “okun kalın ve genişi”, KTS 46) “okun kalın ve genişi”

ve biri dañı oğ çalış bolmağdan bolur “Biri de okun geniş ve kalın olmasından olur.” (İN 54v/8)

Çang-i bāzî (< Far. *çeng* “pençe”, OTAL 155; + < Far. *-i* + < Far. *bāz* “doğan kuşu, şahbaz”, OTAL 74) “şahin pençesi, bir tür kabza tutma yöntemi”

ammā kaçan kim oknu yırağ atar bolsa, şahādet barmağni kabza ardında yaşurğay, yumğay sēn. Ve dañı baş barmağni orta barmağ üzere koyğil. Yırağ atmağda mundan yahşırak turmağ yok turur, anuñ için kim oğ kaçan tamām tolsa, oğ tēmüri aña tēgmez. Bu tutmağniñ üküş menfa‘atları bardur. Ve dañı oknu yürütdürür. Bu tutmağa Türkî tilinge çang-i bāzî dērler “Her kim okunu uzağa atacak olsa işaret parmağını kabzanın arkasında yumarak gizlemelidir. Baş parmağını orta parmak üzerine koymalıdır. Oku uzağa atmakta bundan daha iyi tutuş biçimi yoktur. Ok tamamen çekilmiş olsa okun temreni parmağa değmez. Bu tutmanın çok faydası vardır. Ve oku uzağa attırır. Bu tutmaya Türk dilince çang-i bāzî derler.” (İN 19v/6)

Durmağ (< *tur-* “durmak” + *-mak*, EDPT 529-530) “ok atarken alınan duruş pozisyonu”

ol turmağ këymek këygende durmağdur. Bu katı küç durmağ durur “Bu duruş biçimi zırh giyildiğinde gerçekleşen bir duruştur; ki en zor durmak budur.” (İN 30v/8/9)

Düz turmağ (< *tüz* “düz”, EDPT 571-572; + *tur-* “durmak” + *-mağ*, EDPT 529-530) “ok atarken alınan pozisyonlardan biri, nişan veya hedefe doğru düz, açık duruş”

ammā ol örü turup atmağ dört dürlü durur: Birisi ol durur kim nişānga düz turmağ durur. Ve birisi ol durur kim nişānga kıyık turmağ durur... “Ayağa kalkıp ok atmak dört türdür: Birisi hedefe doğru düz durmaktır. Birisi hedefe doğru yan durmaktır.” (İN 29r/4)

Farka (< Ar. *furûk* “ayırma, ayrılma”, OTAL 250) “okçunun oku attıktan sonra sağ elini bir bükme hareketiyle sert bir şekilde bırakması”

kaçan kim oñ elini halāş kılsa, anuñ kibi halāş kılgay kim dirseki birle ardındağı kişini urur kibi katı halāş kılgay. Muña farka dēyerler. Ammā bir neçe oğçılar katında farka kılganda oñ kolunu artğaru uzadur, oñ çigni üzere dutmaz. “(okçu oku attıktan sonra) sağ elini korumak istese dirseğiyle ardındaki birisine dirsek atar gibi sert (bir hareketle elini) bırakmalıdır. Buna farka denir. Çoğu okçu katında farka yapıldığı zaman sağ kolunu arkaya doğru uzatıp sağ omzu üzerinde tutulmaz.” (İN 26v/6/7)

Fatħa (< Ar. *feth* “açma”, OTAL 262) “ok atıldıktan hemen sonra yapılan elleri açma hareketi”

ve dañı şol eli birle yayni halāş kıлмаğa hatra dēyerler. Ve dañı eki elini açup oknu yaydan atsa aña fatħa dēyerler “Sol eliyle yayı bırakmaya hatra derler. İki elini açıp okunu yaydan atmaya fatha derler.” (İN 39r/6)

Harbî (< Ar. *harbî* “savaşla ilgili”, OTAL 327) “bir ok atış şekli”

kaçan kim yayni çekse dañı bir dutam kadarınça okdan kılsa, andan sonra nişāni közlegey, dañı atğay. Muña harbî tērler, bu barçadan menfa‘atlı turur “Yayı çektiği zaman okdan bir tutam kadar kalınca hedefi gözlemeli ve atlamalıdır. Buna harbî derler. Bu hepsinden faydalıdır.” (İN 23v/5)

Haτρα (< Ar. “ok atıldıktan sonra kabzayı tutan elin aşağıya itilmesi”, KTS 93)

ve dañı şol eli birle yayni halāş kıлмаğa hatra dēyerler. Ve dañı eki elini açup oknu yaydan atsa aña fatħa dēyerler “Sol eliyle yayı bırakmaya hatra derler. İki elini açıp okunu yaydan atmaya fatha derler.” (İN 39r/5)

İ‘timād (< Ar. *i‘timād* “güvenme, dayanma”, OTAL 469) “nişan, nişan alma, yayı çekme”

eki dirsekni berk dutup, köñli sābit bolup, örü turup atğay. Muña i‘timād dērler (İN 15v/9 24v/3)

İflât (< Ar. *iflât* “kement veya bağdan kurtulup kaçma”; KTS 106) “oku bırakma, atma”

kaçan kim ok têmüri baş barmağın boğununa yetsa, iflât kılğay ya ‘nî oknu atğay. Ok yaydan çıkanda iflât derler. “Ne zaman ki ok demiri baş parmak boğumuna ulaşsa; iflât etmeli, yani oku bırakmalıdır. Okun yaydan çıkmasına iflât derler.” (İN 38v/9, 39r/1)

İflât vaktı (< Ar. *iflât* “kement veya bağdan kurtulup kaçma”, KTS 106; + < Ar. *vakt* “zaman”, OTAL 1135; + < Tr. -ı) “okun yaydan bırakıldığı an”

ve dahı iflât vaktında baş barmağın dahı şahâdet barmağın tîz açğay sên (İN 55v/6)

İlgü (< il- “bağlamak” + -gü) “hedef”

İshâk ar-Raffâ aytdı: “Ok atmağın aşlı on turur ve far ‘ı bir turur” ayıtdı. Birisi intişâb turur, ya ‘nî ilgüye karşı turmağ turur o teñlü kim ülgünü şol közniñ tuşında kılmağ turur... “İshak ar-Raffa ise (bu konuda şöyle) söyler: Ok atmanın esasları onudur ve bir de dalıdır. Birisi intisâb yani hedefe karşı hedefi sol göz hizasına getirecek şekilde durma...” (İN 16v/5/7)

İntişâb (< Ar. *intisâb* “katılma, girme, bağlanma”, OTAL 443) “hedefe karşı hedefi sol göz hizasına getirecek biçimde durma”

İshâk ar-Raffâ aytdı: “Ok atmağın aşlı on turur ve far ‘ı bir turur” ayıtdı. Birisi intişâb turur, ya ‘nî ilgüye karşı turmağ turur o teñlü kim ülgünü şol közniñ tuşında kılmağ turur... “İshak ar-Raffa ise (bu konuda şöyle) söyler: Ok atmanın esasları onudur ve bir de dalıdır. Birisi intisâb yani hedefe karşı hedefi sol göz hizasına getirecek şekilde durma...” İN 16v/5)

İrti‘âd (< Ar. *irti‘âd* “titreme”, OTAL 447) “okçuların ok atarken yaptıkları hatalar sonucunda oluşur”

ammâ irti‘âd dedükümüz dört yerde bolur. İrti‘âd titremekdür. Ol dörtten birisi oñ kolda kol titremekdür. Birisi dahı şol kol titremekdür. Ve birisi dahı barça tanı titremekdür. Ve birisi dahı başı titremek turur “İrti‘âd dört yerde olur. İrti‘âd titreme demektir. Sağ kolda kolun titremesi, sol kolun titremesi, bütün vücudun titremesi ve başın titremesidir.” (İN 46v/1/2)

İtâr (< Ar. “uçurma, hemen gönderme, çabucak yollama”) “yayı kurma”

ok atmağın aşlı yedi turur: Birisi itâr turur ve birisi takvâ turur ve biri dahı kafla turur ve dahı birisi kabza turur ve birisi i ‘timâd turur ve birisi dahı iflât dur tēyip tururlar “Ok atmanın yedi esası vardır. Birisi yayı kurma, birisi oku kirişe takma, birisi kirişi tutma, birisi yayı tutma, birisi yayı çekme, birisi nişan alma ve birisi de oku bırakma derler.” (İN 15v/7)

İtlâk (< Ar. *itlâk* “bırakma, salıverme”, OTAL 399) “oku bırakma, atma”

bilgil ve āğāh bolğil ok atmağın aşlı altı turur: biri kabza turur ve biri tafvîk turur ve dahı biri ‘ağd turur ve biri dahı mad turur ve biri dahı itlâk turur ve biri dahı ‘ayān turur “Biliniz ve uyanık olunuz ki ok atmanın aslı altıdır: Biri yayı tutmak, biri oku kirişe takmak, biri kirişi tutmak, biri yayı çekmek, biri oku atmak ve biri de nişan almaktır.” (İN 15r/1)

İtlâk vaktı (< Ar. *itlâk* “bırakma, salıverme”, OTAL 399; + < Ar. *vakt* “zaman”, OTAL 1135; + < Tr. -ı) “okun bırakıldığı zaman”

ammâ ol ‘ağr kim oñ kolda baş barmağ başın yağır kılmağ turur, ol üç haşlatdan bolur: ok atar vaktında anı boş koymağdan bolur. Ve biri dahı itlâk vaktında bolur. Ve biri dahı kuştuvânsız atmağdan bolur. “Sağ elin baş parmağının ucunda su toplanması üç sebepten olur: Ok atarken baş parmağı gevşek tutmaktan olur. Bir diğeri de okun bırakıldığı zamanda olur. Bir diğeri ise parmaklık kullanmadan ok atmaktan olur.” (İN 55v/3)

İtlāk-i muhtalis (<Ar. *itlāk* “bırakma, salıverme”, OTAL 399; + <Far. -i + <Ar. *muhtalis*) “bir ok atış yöntemi, kapmalı atış”

ammā itlāk-i muhtalis ol turur kim avval oknu çeker tamām taldurur andan şoñra biraz durur bir söz sözlegen kadarınça andan şoñra kalanını tız çeker dahı atar “İtlak-i Muhtelis ise önce sonuna kadar okun çekilmesinden sonra bir söz söyleme süresince durulup sonra kalanının çabucak çekilerek okun atılmasıdır.” (İN 24v/3/6/7)

İtlāk-i sabit (<Ar. *itlāk* “bırakma, salıverme”, OTAL 399; + <Far.-i + <Ar. *sābit* “hareketsiz, kıvıldamayan”; OTAL 905) “bir ok atış yöntemi, sabit atış”

ammā itlāk-i sākin ol durur kim oknu tamām çeker uçına degin taldurur, okdan hiç nesne kalmaz. Ol vaktde biraz tırur, sābit bolur, hiç hareket kılmar andan şoñra atar. Muña itlāk-i sākin dërler. Ve dahı muña itlāk-i sābit dëyerler “İtlāk-i sākinde ise ok ucuna kadar tamamen çekilir, okun ucu dışarıda kalmaz. O vakit bu şekilde hareket etmeden biraz durur, hiç kıvıldamaz sonra atar. Ve buna itlāk-i sābit de derler.” (İN 25v/9)

İtlāk-i sākin (<Ar. *itlāk* “bırakma, salıverme”, OTAL 399; + <Far. -i + <Ar. *sākin* “durgun, hareketsiz olan”, OTAL 915) “bir ok atış yöntemi, hareketsiz atış”

ammā itlāk eki dürlüdü: Birine itlāk-i sākin dërler, [birine itlāk-i muhtalis dërler]. İtlāk-i sākin oldur kim oknu çekip tamām taldurur biraz tırur, andan şoñra atar “İtlak iki çeşittir. Birine itlak-i sākin diğerine itlak-i muhtelis derler. İtlak-i sākin, okun biraz çekilip sonuna kadar getirerek biraz durduktan sonra atılmasıdır.” (İN 24v/4)

Ķabza boşanmak (<Ar. *ķabza* “tutacak yer, sap”, OTAL 477; + <boşan-“birdenbire çözülüp açılmak, yuvasından kurtulup fırlamak, çözülmek, kurulu halden serbest hale geçmek” + -mak) “kabzanın boşanması”

kaffi içi yağır bolmak dahı barmaķları yağır bolmak dahı ķabza boşanmak dahı kiriş bilekini çarpmak ve dahı ok yürümemek barça mundan hāşil bolur “Ayanın içinin ve parmakların yara olması, kabzanın boşanması, kirişin bileğe çarpması ve okun hızlı gitmemesi (gibi kusurların) tümü meydana gelir.” (İN 36r/9)

Ķafla (<Ar. *ķafla* “kilit”) “kiriş tutma, mandal”

ok atmaķnıñ aşlı yedi turur: Birisi itār turur ve birisi taķvā turur ve biri dahı ķafla turur ve dahı birisi ķabza turur ve birisi i ‘timād turur ve birisi dahı iflātđur tēyip tururlar “Ok atmanın yedi esası vardır. Birisi yayı kurma, birisi oku kirişe takma, birisi kiriş tutma, birisi yayı tutma, birisi yayı çekme, birisi nişan alma ve birisi de oku bırakma derler.” (İN 15v/7)

Kezi boğa tutmak (<Far. *gez* “gez, okun çentiği” + <Tr. -i + <Tr. *boğ-* “sıkmak, bağlamak” + -a, EDPT 311; + *tut-* “tutmak” + -mak, EDPT 451) “gezi sıkıştırma”

ammā ol ‘akr kim şol elniñ baş barmaķnı yağırmaq ok yürür yërde ol on eki hāşlatdan bolur: Biri kezi boğa tutmaķdan bolur. Ve biri dahı kezni avuçlayup kezlemekden bolur... “Sol elin baş parmağında olan yaralanması anlamına gelen ‘akr on iki şeyden meydana gelir: Biri gezi sıkı tutmaktan ve biri de avuçlayarak gezlemekten olur.” (İN 54r/5/6)

Ķıyık tırmaq (< *kıyık* < *kıd-* “sınırı ulaşmak” + -(ı)ğ “kenar uç”, EDPT 598; + *tur-* “durmak” + -mak, EDPT 529-530) “ok atarken nişana veya hedefe karşı yan durma”

ammā ol örü turup atmak dört dürlü durur: Birisi ol durur kim nişānga düz turmak durur. Ve birisi ol durur kim nişānga kıyık turmak durur... "Ayağa kalkıp ok atmak dört türüdür: Birisi hedefe doğru düz durmaktır. Birisi hedefe doğru yan durmaktır." (İN 29r/5)

Kiriş hukmi (< ker- "germek" + -(i)ş, EDPT 747; + < Ar. hükm "hüküm, yargı", OTAL 389; + < Tr. -i) "kiriş yüksekliği"

*ve eger anlarnıñ yası tokuz dutam bolsa, **kiriş hukmi** ol édi kim kiriş birle kabza arası bir qarışdan bir boğun éksük bolğay. Ve eger anlarnıñ yası sekiz dutam bolsa **kiriş hukmi** ol turur kim kiriş birle kabza arası bir sükrünş bolğay "Onların yayı dokuz tutam olsa, kiriş hükmi şuydu: Kiriş ile kabza arası bir karıştan bir boğum eksik olmalıdır. Yayları sekiz tutam olsa kiriş ile kabza arası uzunluk bir karıştır." (İN 66r/1/4)*

Kiriş üzölmek (< ker- "germek" + -(i)ş, EDPT 747; + üz- "bir şeyi gerip çekerek gevşetmek, sürterek aşındırmak" + -(ü)l- + -mek, EDPT 287) "kirişin kopması"

*ve birisi yay katısından bolur. Ve dahı mundan altı dürlü 'ayb dahı hāşil bolur: Ve birisi dahı ol kim ok kökde oynamağ andan bolur. Ve biri dahı ülgü tapmamağ andan bolur. Ve dahı urup ötmemek andan bolur. Ve dahı biri ok yürimemek andan bolur. Ve dahı **kiriş üzölmek** andan bolur... "Ve birisi yayın sert olmasından olur. Bundan da altı türlü kusur meydana gelir. Birisi havada oynaması, biri atış isabetsizliği, biri de (okun hedefi) vurması ama delip geçmesi, biri okun uzağa gitmemesi ve birisi de kirişi kopmasıdır." (İN 47v/2)*

Koguş (< koguş "ok yapımcıları tarafından kullanılan bir ok düzeltici", EDPT 613) "oku düzeltmek için kullanılan kamış parçası" (DLT 185/159)

Közlemek (< köz "göz" + le- "gözlemek, bakmak" + -mek, EDPT 760) "nişan alma"

*ammā nazar dedükümüz dahı 'ayān dedükümüz nişānı yā ülgünü **közlemek**dür. Anuñ kibi közlegey kim eki közi bir köz kibi kılğay ol nişānı körmek için "Nazar veya 'ayān dediğimiz nişana veya hedefe nişan almaz; ki iki gözü bir göz gibi eyler. O hedefi görebilmek için bu yerden bir gözlü kişi nasıl bakarsa onun gibi bakmalıdır." (İN 22v/5)*

Kû' (< Ar. kû "bilek", ÖOTS 925) "ok atan kişinin işaret parmağı, baş parmak ve baş parmak ile arasındaki kısma verilen isim"

*biri baş barmağdur ve biri baş barmağ bile bilek arası durur. Aña **kû'** derler "Biri baş parmağdır. Ve biri baş parmak ile bilek arasındaki kısımdır. Ona kû' derler." (İN 35v/5)*

Kustubān (< Far. küştüvān "okun arkasındaki kelebek", KTS 169) "parmaklık"

*ammā ok atmağnuñ beş erkānı bar turur: birisi yay turur, birisi kiriş turur ve birisi ok turur ve birisi **kustubān** turur ve birisi ok atğan kişi turur "Ok atmanın beş kuralı vardır: Birisi yaydır, birisi kiriştir, birisi oktur, birisi parmaklıktır ve birisi de okçudur." (İN 12v/8)*

Kuštuvān (< Far. küştüvān "okun arkasındaki kelebek", KTS 169) "parmaklık"

*ammā zurka dedükümüz üç yerde bolur. Zurka dedükümüz kökermek bolur. Ol üçden birisi oñ eliniñ baş barmağında bolur **kuštuvān** uçunda "Zurka dediğimiz üç yerde olur. Zurka dediğimiz morarmadır. O üç yerden birisi sağ elin baş parmağında parmaklığın ucudur." (İN 46r/6)*

Mad (< Ar. madd "uzatma, çekme", OTAL 597) "yayı çekme" (İN 15r/1/6/8)

*bilgil ve āğāh bolğil ok atmağnuñ aşlı altı turur: biri kabza turur ve biri tafvîk turur ve dahı biri 'ağd turur ve biri dahı **mad** turur ve biri dahı iñlāk turur ve biri dahı 'ayān turur "Biliniz ve uyanık olunuz ki ok atmanın aslı altıdır: Biri yayı tutmak, biri oku kirişe takmak, biri kirişi tutmak, biri yayı çekmek, biri oku atmak ve biri de nişan almaktır." (İN 15r/1)*

Maddu'l-kavs (< Ar. *madd* "uzatma, çekme", OTAL 597; + < Ar. *kavs* "yay", OTAL 497) "yayı çekme yöntemlerinden biri"

ammā ol maddu'l-kavs dedükümüz yayı çekmek turur. Oñ koldan üç barmaq dahı şol koldan üç barmaqni katı yumğay, ya'nî çılaq barmaqni dahı atsız barmaqni dahı orta barmaqni eki elinden katı berk yumğay oğ atar vaqtda "O maddu'l-kavs dediğimiz yayı çekmedir. Sağ elin üç parmağı ve sol elin üç parmağı sıkıca yumulmalıdır. Yani oku atarken iki elin de serçe, yüzük ve orta parmakları sıkıca kapatılmalıdır." (İN 21v/5)

Masākifi (<Ar. *mesākifi* "sol dizi yere koyarak ok atma", KTS 182) "okçuların ok atarken oturarak aldıkları pozisyonlardan biri, okçu oturuşu"

şol tizini dahı şol yinçükini yerge koyğay sên. Ve dahı oñ yinçükni durğuzğay sên dahı ekisinin arasın bir yinçük kadarınça kılğay sên, yâ dahı andan azırağ kılğay sên. Dahı atğay sên. Bu olturuşğa masākifi têrler "Sol dizini ve sol inciğini yere koymalı, sağ inciğini dik tutmalısın. İkisinin arası bir incik mesafesinde veya ondan biraz daha az olmalıdır. Bu pozisyonda (oku) atmalısın. Bu oturuşta masākifi (okçu oturuşu) derler." (İN 32v/9)

Mazhab (< Ar. *mezhep* "öğreti", OTAL 640) "okçuluk ekolü"

ammā Bahrām-i Cûr ve dahı 'Abdur-Rahman-i Tabarî anlardan naql kılurlar, muñların dahı hoş mazhâbları bar turur, anı dahı yâd kılğay biz yerinde "Bahrām-i Cûr ve 'Abdur-Rahman-i Tabarî, bunların hoş tarzları olduğunu naklederler. Onlara da yeri geldikçe değineceğiz." (İN 12v/5)

Melikler oturuşu (< Ar. *melik* "sultan, hükümdar", OTAL 609; + < Tr. - *ler* + < *otur-* + -(u)ş- + -ı, EDPT 67) "okçuların oturarak ok atarken aldıkları pozisyonlardan biri, sultan oturuşu"

bêşincisi murabba' olturmağdur, ya'nî bağdaş kurup olturmağdur. Muña melikler oturuşu dêrler "Beşincisi murabba' oturmaktır. Yani bağdaş kurup oturmaktır. Buna melikler oturuşu da derler." (İN 33r/3)

Mubtadî (< Ar. *mübtedî* "acemi", OTAL 702) "okçuluğa yeni başlayan kişi"

üçünçüsü oldur kim şol tizin çökgey, on yinçükini tikgey dahı anıñ üzere muhkem oturup atğay. Bu katı yaylu kişiye dahı mubtadî kişiye yahşı turur "Üçüncüsünde (okçu) sağ inciğini dik tutarak sol dizini (yere) çöküp onun üzerine sağlam bir biçimde oturduktan sonra (oku) atmalıdır. Bu (yöntem) yayı sert olanlar ve okçuluğa yeni başlayanlar için iyi bir (yöntemdir)." (İN 32v/2)

Murabba' (< Ar. *murabba'* "dörtlü, dört şeyden olma, kare", OTAL 683) "okçuların ok atarken oturarak aldıkları pozisyonlardan biri"

bêşincisi murabba' olturmağdur, ya'nî bağdaş kurup olturmağdur. Muña melikler oturuşu dêrler "Beşincisi murabba' oturmaktır. Yani bağdaş kurup oturmaktır. Buna melikler oturuşu da derler." (İN 33r/2)

Nazar (< Ar. *nazar* "bakma, göz atma"; OTAL 811) "bakarak nişan alma"

ammā nazar dedükümüz dahı 'ayân dedükümüz nişanı yâ ülgüni közlemekdür "Nazar veya 'ayân dediğimiz nişana veya hedefe nişan almadır." (İN 22v/4)

Nişan (<Far. *nişān* "vurulması istenen nokta, hedef", OTAL 841) "ok atarken vurulmak istenen nokta, hedef"

ve dahı nişānı közlese, yaynıñ taşından közleje. Kaçan kim yayı çekse dahı bir dutam kadarınça oğdan kalsa andan şoyra nişānı közleje dahı atğay "Nişana bakmak yayın dışından yapılmalıdır. Yay, oktan bir tutam mesafe kalana kadar gerilmeli, sonra da nişan alınarak (ok) atılmalıdır." (İN 23v/2/4)

Oğ ağırı (< *ok* "ok", EDPT 76; + *ağır* "ağırlık" + -ı, EDPT 88-89) "ok ağırlığı"

ve dahı kaçan kim ol yaynu yassañ kirişin alsañ tız halka bolğay. Ve dahı **oķ** altı **ağırı** bolğay” (Bu tür) yaylar kirişi gevşetildiği zaman hemen halka biçimini almalıdır. Okun ağırlığı altı dirhem olmalıdır.” (İN 33v/1)

Oķ āvāzi (< ok “ok”, EDPT 76; + < Far. āvāz “ses, seda”, OTAL 53; + < Tr. – ı) “okun hareket halindeyken çıkardığı ses”

oķ āvāzi yeriñe ring yādın/çakıp kurdı telimler başı yasın (HŞ 1766)

Oķ sınmaķ (< ok “ok”, EDPT 76; + sını- “kırılmak” + -mak, EDPT 833) “okun kırılması ve biri oķ kök yüzinde oynamak ve biri dahı oķ kökde yelmek. Ve biri dahı **oķ sınmaķ**. Ve biri dahı uruş az tapmaķ... “Biri okun gökyüzünde oynaması, biri okun gökyüzünde hız kazanması ve biri de okun kırılması.” (İN 49v/2)

Oķ urup ötmemek (< ok “ok”, EDPT 76; + ur- “vurmak” + -(u)p, EDPT 194; + öt- “geçmek delmek” + -me + -mek, EDPT 39) “okun hedefi vurması ama delip geçmemesi”

biri āvāz bērmek andan bolur. Ve biri dahı uruş tapmamaķ andan bolur. Ve biri dahı oķ yürimemek andan bolur. Ve dahı **oķ urup ötmemek** andan bolur “Biri okun ses çıkarmasından olur, biri hedefi vuramamaktan olur, biri okun uzağa gitmemesinden olur ve birisi de (okun hedefi) vurması ama delip geçmemesinden olur.” (İN 48v/5)

Oķ yūri- (< ok “ok”, EDPT 76; + yūri- “yürümek, gitmek”, EDPT 957) “okun uzağa gitmesi”
uş mundan dört ‘ayb dahı hāşil bolur: Biri uruş az tapar. Ve biri dahı uzansa uzanmaz. Ve biri dahı **oķ yürimez**. Ve biri dahı oķ atmaķnu bātil kılar “İşte bundan dört kusur meydana gelir: Biri isabetsizlik, biri okun uzağa gitmemesi, biri okun hız kaybetmesi ve biri de etkisiz atışdır.” (İN 53v/7)

Oķ yürimemek (< ok “ok”, EDPT 76; + yūri- “yürümek, gitmek” + -me + -mek, EDPT 957) “kiriş çarpması sonucu okun uzağa gitmemesi”

biri āvāz bērmek andan bolur. Ve biri dahı uruş tapmamaķ andan bolur. Ve biri dahı **oķ yürimemek** andan bolur. Ve dahı oķ urup ötmemek andan bolur “Biri okun ses çıkarmasından olur, biri hedefi vuramamaktan olur, biri okun uzağa gitmemesinden olur ve birisi de (okun hedefi) vurması ama delip geçmemesinden olur.” (İN 48v/5)

Oķı kışka bol- (< oķ “ok”, EDPT 76; + kıs- “kısalmaķ” + -ka “kısa”, EDPT 667; + bol- “olmaķ”, EDPT 331) “yayı yeterince çekememek”

ve eger oķ atğan kişi ūlgüye toğru dursa, kuvvatı za ‘if bolur ve başınıñ kuvveti kider. Ve dahı **oķı kışka bolur**, düşman korkmazlığı andan bolur dedi “Eğer okçu hedefe karşı düz durursa gücü azalır, yayı güç kaybeder, oku kısılır ve bu yüzden de düşmanı on korkmaz dedi.” (İN 40v/7)

Olturuş (< oltur- “oturmaķ” + -(u)ş, EDPT 133) “oturuş, ok atarken alınan oturma pozisyonu”
şol tizini dahı şol yinçükini yerge koyğay sēn. Ve dahı oñ yinçükni durğuzğay sēn dahı ekisiniñ arasın bir yinçük kadarınça kılgay sēn, yā dahı andan azıraķ kılgay sēn. Dahı atğay sēn. Bu **olturuş**ğa masāķifi tērler “Sol dizini ve sol inciğini yere koymalı, sağ inciğini dik tutmalısın. İkisinin arası bir incik mesafesinde veya ondan biraz daha az olmalıdır. Bu pozisyonda (oku) atmalısın. Bu oturuşta masāķifi (okçu oturuşu) derler.” (İN 32v/9)

Örü turup atmaķ (< ör- “çıkmak, yükselmek” + -ü, EDPT 195; + tur- “durmaķ” + -(u)p, EDPT 529-530; + at- “atmaķ” + -mak, EDPT 36) “ayağa kalkarak ok atmaķ”

bilgi kim āgāh bolgıl kim rāstī örü turup atmak ok atğan kişini sābit kıtur ve dahı ok atmak āsān kelür “Bil ve uyanık ol ki ayakta ok atarken alınacak doğru bir duruş okçuyu sabit duruma getirir ve ok atmayı da kolaylaştırır.” (İN 28v/8)

Şabr (<Ar. şabr “sabır”, OTAL 905) “okçuda bulunması gereken özelliklerden biri, sabır”

ve dahı ok atğanda yay kıdarınça silāh keymek kerek, anı bilmek turur ve dahı türlü türlü silāh birle atmak turur ve birisi takvā turur ve birisi şabr kılmak turur “Ok attığında yayın gerektirdiği kadarıyla silah kuşanmak gerektiğini bilmek, değişik silahlarla birlikte atmaktır. (Okçuda bulunması gereken özellikler) ise tedbir ve sabırdır.” (İN 16v/3)

Şahîh ‘akd kı- (< Ar. şahîh “gerçek, doğru”, OTAL 912; + < Ar. ‘akd “bağlama, düğümleme”, OTAL 21; + kı- “yapmak, etmek”, EDPT 616) “kirişi mandal ile tutmak”

anı kidermeklik oldur kim şahîh ‘akd kılgay dahı yaynı algay sēn kabza dutmakda her bir barmağ birle yahşı dutgay sēn neçük kim kabza dutmak içinde yād kılduk “Onu gidermek için ise de doğru ‘akd gerçekleştirilmeli, kabzayı tutma bölümünde anlattığımız gibi kabza (tutma eylemi) bütün parmaklar doğru yerlerine konarak yapılmalıdır.” (İN 54v/9)

Sükrünş “yay uzunluğu”

kiriş birle kabza arası bir kıarışdan bir boğun eksük bolğay. Ve eger anların yası sekiz dutam bolsa kiriş hukmi ol turur kim kiriş birle kabza arası bir sükrünş bolğay “Kiriş ile kabza arası bir karıştan bir boğum eksik olmalıdır. Yayları sekiz tutam olsa kiriş ile kabza arası uzunluk sükrünştür.” (İN 66r/6)

Tafvîk (<Ar. tevfiğ “okçulukta, yayın sol elle yukarıya kaldırılması”, OTAL 1059) “oku kirişe takma işlemi”

bilgi ve āgāh bolgıl ok atmaknı aşlı altı turur: biri kabza turur ve biri tafvîk turur ve dahı biri ‘akd turur ve biri dahı mad turur ve biri dahı iqlāk turur ve biri dahı ‘ayān turur “Biliniz ve uyanık olunuz ki ok atmanın aslı altıdır: Biri yayı tutmak, biri oku kirişe takmak, biri kirişi tutmak, biri yayı çekmek, biri oku atmak ve biri de nişan almaktır.” (İN 14v/9)

Titremek (< titre- “titremek” + -mek, EDPT 460) “ok atarken gerçekleşen titreme”

ammā irti ‘ād dedükümüz dört yerde bolur. İrti ‘ād titremekdür. Ol dörtten birisi on kıolda kıol titremekdür. Birisi dahı şol kıol titremekdür. Ve birisi dahı barça tanı titremekdür. Ve birisi dahı başı titremek turur “İrti ‘ād dört yerde olur. İrti ‘ād titreme demektir. Birisi sağ kolda kolun titremesi, birisi sol kolun titremesi, birisi bütün vücudun titremesi ve birisi de başın titremesidir.” (İN 46v/2/3/4/5)

Tarak “kirişin çarpması”

ammā tarak kim bāzûda turur. Ol beş nesneden hāşil bolur: Birisi şol kıolnı bura dutmakdan bolur. Ve birisi dahı içgeriden çekmekden bolur, ve birisi kıyık olturmakdan bolur. Ve birisi dahı çignin çıkarmakdan bolur. Ve birisi dahı ok uzun bolmakdan bolur “Pazıda olan kiriş çarpmasına beş şey sebep olur: Birisi sol kolu bora tutmak, birisi yayı içeriden çekmekten, birisi yan oturmaktan, birisi omzunu çıkarmaktan ve birisi de okun uzun olmasından olur.” (İN 48r/5)

Doğru dur- (< doğru “doğru”, EDPT 471; + tur- “durmak”, EDPT 529-530) “ok atarken nişan veya hedefe doğru düz duruş, açık duruş”

ve eger ok atğan kişi ülgüye doğru dursa kuvveti za ‘if bolur ve dahı başının kuvveti kider “Eğer okçu hedefe karşı düz durursa gücü azalır, yayı güç kaybeder.” (İN 40v/5)

Doğru tur- (< doğru “doğru”, EDPT 471; + tur- “durmak”, EDPT 529-530) “ok atarken nişan veya hedefe doğru düz duruş, açık duruş”

Ve birisi ol durur kim nişānga kıyık tırmaq durur. Ve birisi ol durur kim ni kıtı kıyık tırğay ve ni kıtı toğru tırğay. "Birisi hedefe doğru yan durmaktır. Birisi ne çok düz ne de çok eğik durmaktır." (İN 29r/6)

Țurmak (< tur- "durmak" + -mak, EDPT 529-530) "ok atarken alınan duruş pozisyonu"

ol eyle tırmaq kerek kim eki ökçesini birbirine yetürgey ve dahı eki ayakñuñ uçlarını açuq kılğay. Ol tırmaq këymek këygende durmaqdur. Bu kıtı küç durmaq durur "İki ökçesini birbirine değdirmeli, iki ayağının uçlarını açmalıdır. Bu duruş biçimi zırh giyildiğinde gerçekleşen bir duruştur; ki en zor durmak budur." (İN 30v/4/5/8)

Urup ötmemek (< ur- "vurmak" + -(u)p, EDPT 194; + öt- "geçmek, delmek" + -me + -mek, EDPT 39) "ot atışının etkisiz olması"

ve biri dahı ok şınmaq. Ve biri dahı uruş az tapmaq ve biri dahı urup ötmemek..."Biri okun kırılması, biri vuruşun az isabeti ve biri de (okun hedefi) vurup geçmemesi..." (İN 49v/3)

Uruş az tap- (< ur- "vurmak" + -(u)ş, EDPT 194; + az "az, yetersiz", EDPT 277; + tap- "bulmak", EDPT 435) "ok atışını isabet ettirememek"

ve biri dahı ok şınmaq. Ve biri dahı uruş az tapmaq ve biri dahı urup ötmemek..."Biri okun kırılması, biri vuruşun az isabeti ve biri de (okun hedefi) vurup geçmemesi..." (İN 49v/2)

Ülgü (< il- "bağlamak" + -gü) "hedef"

birisi intişāb turur, ya 'ni ülgüye karşı turmaq turur o tenlü kim ülgüni sol közniñ tuşında kılmaq turur "Birisi intişābtır. Yani hedefe karşı hedefi sol göz hizasına getirecek şekilde durmaktır." (İN 16v/7)

Yatan (< yatan "hallaç yayı; kendisiyle ok atılan tahta yay", EDPT 892) "ok atılan tahta yay" (DLT 453/356)

2.11. Ok Atma Hatalarından Dolayı Elde Oluşan Zedelenmeler

'Aķır (< Ar. 'aķir "su toplanması, kabarcık", ÖOTS 59) "okçuların yaptıkları hatalar sonucunda oluşan yara/su toplanması"

ammā 'aķır dedükümüz beş yerde bolur. 'Aķr demek yağır demek dahı yuvulmaq turur. Birisi kabzanıñ ortasında avuç içinde bolur. Ve birisi dahı şol kolñuñ baş barmağñuñ arkasında bolur. Ve birisi dahı baş barmağñuñ āhir boğumunda bolur kuştuvān yerinde. Ve birisi dahı şahādet barmaqda bolur. Ve dahı şahādet barmaq bile baş barmaq arasında bolur "Aķır dediğimiz beş yerde olur. 'Aķr ya da yağır demek yolmadır: Birisi kabzanın ortasında avuç içinde olur, birisi sol kolun baş parmağının arkasında olur, birisi baş parmağın son boğumunda olur ve birisi de işaret parmağında ve işaret parmağı ile baş parmak arasında olur." (İN 45r/3/5)

'Aķr (< Ar. 'aķir "su toplanması, kabarcık", ÖOTS 59) "okçuların yaptıkları hatalar sonucunda oluşan yara/su toplanması"

ammā 'aķr kim beş durur neçük kim yād kılduq. Ol beşden birisi şol eliniñ barmaklarında yağır bolmaq turur. Kerçek ol dört nesneden bolur: biri kabzanı boş dutmaqdan bolur. Ve birisi dahı yaynı kabzası yinçe bolmaqdan bolur. Ve biri dahı kabzanı yaman dutmaqdan bolur. Ve dahı avuç içi eti bir yerge tērilmekden bolur kabzanıñ taşında yāhūd içinde "Daha önce de anlattığımız gibi 'aķr beş yerde olur. O beşten birisi sol elin parmaklarında yara olmasıdır. Ona gerçekten dört şey neden olur: Biri kabzayı kabzayı boş tutmaktan olur, biri yaynı kabzasının ince olmasından olur, biri kabzayı kötü tutmaktan olur ve biri de kabzanın iç veya dış tarafında avuç içi etinin (derisinin) bir yere toplanmasıdır. (İN 53r/4)

Kökermek (< kök "mavi" + -er+ -mek "morarmak", EDPT 713) "okçuların ok atarken yaptıkları hatalar sonucunda parmakta oluşan morarmalar"

ammā zurka dedükümüz üç yerde bolur. Zurka dedükümüz kökermek bolur. Ol üçden birisi oñ eliniñ baş barmağında bolur kuştuvān uçunda. Birisi dañı şahādet barmağınñ uçunda bolur. Ekinçisi oñ kolniñ baş barmağınñ tırnağı altında bolur ‘adas kadarınça ya‘ni marcimek kadarınça “Zurka dediğimiz üç yerde olur. Zurka dediğimiz göğermektir. O üç yerden birisi sağ elin baş parmağında parmaklığın ucudur. Birisi de işaret parmağının ucunda olur. Ve (üçüncüsü) ise sağ el baş parmağının tırnağı altında ‘adas, yani marcimek büyüklüğünde olur.’ (İN 46r/4)

Şak (< Ar. *şakk* “yarma, yarılma”, OTAL 977) “okçuların ok atarken yaptıkları hata sonucunda başparmak tırnağının yarılması”

ammā şak dedükümüz dört yerde bolur özge yerde bolmaz. Şak demek yarılmağa aydurlar. Ol dörtten birisi baş barmaq bile şahādet barmaq arasında bolur kabza dutğan elde. Ve birisi dañı şol elniñ baş barmağınñ şoñ boğunında bolur. Ve birisi dañı baş barmağınñ tırnağı yarıtur yasısınça oñ kolında. Ve birisi dañı baş barmağınñ tırnağı yarıtur uzunınça ol dañı oñ kolda bolur “Şak dört yerde olur, başka yerde olmaz. Şak demek yarılma demektir. O dörtten birisi kabzayı tutan elde baş parmakla işaret parmağı arasında olur. Birisi sol elin baş parmağının son boğumunda olur. Birisi sağ el baş parmağının tırnağı yanlamasına yarıtur ve birisi de baş parmağın tırnağının uzunlamasına yarılmasıdır. O da sağ elde olur.” (İN 45v/4/5)

Yağır (< *yağır* “kaşıntılı yara”, EDPT 905) “okçuların ok atarken yaptıkları hatalar sonucunda avuç içinde veya parmaklarda oluşan yara”

anuy içün kim kaçan baş barmağnı berk tutsa ok anı sürter yağır eyler dañı kabza fāsıd bolur “Çünkü baş parmak sıkı tutulursa ok ona sürtündüğü için yapar, bu yüzden kabza tutma işlemi bozulur.” (İN 19r/6)

Yarılmak (< *yar-* “yarmak” + *-(ı)l* + *-mak* “yarılmak”, EDPT 967) “okçuların ok atarken yaptıkları hatalar sonucunda elde ve kolda oluşan yarılma”

ammā şaklar kim dört dedük anuy biri baş barmaq birle şahādet barmaq arası yarılmak turur şol kolda. Ol üç haşlatdan bolur: biri kabzanı boş dutmaqdan bolur ve dañı bilek boş bolmaqdan bolur. Ve dañı kabzanı yaman dutmaqdan bolur “Daha önce dört (yerde olur) dediğimiz yarılmaların biri sol elin baş parmağıyla işaret parmağı arasında olur. O üç kusurdan olur: Biri kabzayı gevşek tutmaktan, biri bileği gevşek tutmaktan ve birisi de kabzayı yanlış tutmaktan olur.” (İN 57r/6)

Yuvulmak (< *yuvul-* “toplanmak” + *-mak*) “okçuların ok atarken yaptıkları hatalar sonucunda oluşan su toplanması, kabarcık”

ammā akır dedükümüz beş yerde bolur. Akır demek yağır demek dañı yuvulmak turur. Birisi kabzanıñ ortasında avuç içinde bolur. Ve birisi dañı şol kolniñ baş barmağınñ arkasında bolur. Ve birisi dañı baş barmağınñ āhir boğunında bolur kuştuvān yerinde. Ve birisi dañı şahādet barmaqda bolur. Ve dañı şahādet barmaq bile baş barmaq arasında bolur “Akır dediğimiz beş yerde olur. ‘Akr ya da yağır demek yolmadır: Birisi kabzanın ortasında avuç içinde olur, birisi sol kolun baş parmağının arkasında olur, birisi baş parmağın son boğumunda olur ve birisi de işaret parmağında ve işaret parmağı ile baş parmak arasında olur.” (İN 45r/4)

Zurka (<Ar.) “okçuların ok atarken yaptıkları hatalar sonucunda sağ elin baş parmak ucu, sağ elin işaret ve tırnak altında olmak üzere elin üç yerinde oluşan morarma” (KTS 337)

ammā zurka dedükümüz üç yerde bolur. Zurka dedükümüz kökermek bolur. Ol üçden birisi oñ eliniñ baş barmağında bolur kuştuvān uçunda. Birisi dañı şahādet barmağınñ uçunda bolur. Ekinçisi oñ kolniñ baş barmağınñ tırnağı altında bolur ‘adas kadarınça ya‘ni marcimek kadarınça “Zurka dediğimiz üç yerde

olur. Zurka dediğimiz göğermektir. O üç yerden birisi sağ elin baş parmağında parmaklığın ucudur. Birisi de işaret parmağının ucunda olur. Ve (üçüncüsü) ise sağ el baş parmağının tırnağı altında ‘adas, yani mercimek büyüklüğünde olur.’ (İN 46r/3/4)

2.12. okçuluk ile ilgili fiiller

2.12. 1. Basit Fiiller

Çek- (< çek- “çekme, asılmak”, EDPT 413) “yayı germek, çekmek”

ammā iṭlāk-i muhtalis ol turur kim avval oknu çeker tamām taldurur andan şonra biraz durur bir söz sözlegen kadarınça andan şonra kalanını tiz çeker dahı atar “İtlak-i Muhtelis ise önce sonuna kadar okun çekilmesinden sonra bir söz söyleme süresince durulup sonra kalanının çabucak çekilerek okun atılmasıdır.” (İN 24v/7, 25r/1)

kaçan tileşey kim uruşda sen aşğa turup yoķaru kal ‘adağlarını atğay-sen kalkanın altında turup yanı çekgil “Savaşta aşağıda durup yukarı kaledekileri vurmak istediğinde kalkanın altında durup yayı çek.” (MG 102a/5)

Kur- (< kur- “kurmak”, EDPT 643) “yay kurmak”

özünj alsa sünjü elge keyip karkıl minip atka sağ olmak kitti düşmendir kaçan kursa kolun yayı sizin birle uruşlarda uruşmak izdegen kullar bolur “Eline süngü alsan, karkıl (kolsuz savaş elbisesi) giyip ata binsen düşman karşında sağ kalamaz. Elin yayı kurduğunda sizinle (yanınızda) savaşlarda savaşmak isteyen kişiler olur. (MG 4a/2)

Kur- (< kur- “kurmak”, EDPT 643) “ok atmak” (TA 39b/12)

Tut- (< tut- “tutmak”, EDPT 451) “ok veya yayı tutmak, kavramak”

evvel çılak barmağ birle tutğay andan şonra atsız barmağ birle andan şonra ortak barmağ birle tutğay “(Kabzayı okçu) önce serçe parmakla, sonra yüzü parmağıyla, daha sonra da orta parmak ile tutmalıdır.” (İN 18r/9, 18v/2))

Ur- (< ur- “vurmak”, EDPT 194) “hedef veya nişanı vurmak, isabet ettirmek”

ve eger okı urğan bolsa, dahı okı ötegen bolsa ve ol kendüsini saklasa düşmandan velākin oknu tiz ata bilmesse anıj dahı fāyidası bolmaz “Eğer oku vurucu ve delici olsa ve düşmandan da kendisini saklayabilse; ancak oku tez atamasa onun da faydası olmaz.” (İN 13r/7)

Yas- (< yas- “gevşetmek”, EDPT 973) “oku yaydan ayırmak, yayın kirişini gevşetmek” (TA 45a/2; Kİ 94)

ve dahı kaçan kim ol yayını yassañ kirişin alsañ tiz halka bolğay “O yayın kirişi gevşetildiği zaman hemen halka biçimini almalıdır.” (İN 33r/9)

Yürü- (< yürü- “yürümek, gitmek”, EDPT 957) “ok atmak için hızlıca gitmek”

ammā kiriş uzun bolsa oknu sürer ve dahı ok yiti çıkar ve dahı yürür “Ancak (yayın) kirişi uzun olursa oku sürer, ok (yaydan) hızla çıkar ve hızlı gider.” (İN 66v/5)

2.12. 2. Türemiş Fiiller

Atın- (< at- “atmak, fırlatmak” + -(i)n-, EDPT 61) “ok atar gibi yapmak, ok atar gibi göstermek”
ol ok atındı “O, ok atar göründü.” (DLT 108/98)

Bağır-la- (< bağır “göğüs” + -la- EDPT 320) “yayın bağrını düzeltmek”

Ol yasin bağırladı “O, yayının bağrını düzeltti.” (DLT 589/483)

Bağ- (< ba- “bağ kurmak, bağlamak” + -k-, EDPT 311) “hedefe bakmak”

*ol nişāni körmek için. Bu yerden neçük kim bir közlü kişi **bağsa**, anıñ kibi **bağğay** “O nişanı/hedefi görebilmek için bu yerden tek gözlü kişi nasıl bakarsa onun gibi bakmalıdır.” (İN 22v/8/9)*

Başaklan- (< *başak* “okun ucundaki sivri demir” + *-la-* + *-n-*, EDPT 380) “temrenlenmek, sivri uçlu hâle gelmek” (DLT 399/310)

Kezle- (< Far. *gez* “gez, okun çentiği”, OTAL 288; + <Tr. *-le-*) “oku kirişe takmak”

*ve biri dahı kezni avuçlayup **kezlemekten** bolur. Ve biri dahı yerinden aşağa **kezlemekten** bolur “Ve biri gezi avuçlayarak gezlemekten ve biri de (gezi) yerinden aşağıda gezlemekten olur.” (İN 54r/7/8) er ok **kezledi** “Adam okunun gezini ayarladı.” (DLT 584/479)*

Közle (< *köz* “göz” + *-le-*, EDPT 760) “hedefe bakarak nişan almak

*ammā nazar dēdükümüz dahı ‘ayān dēdükümüz nişāni yā ülgünü **közlemektür** “Ancak nazar ve ‘ayan dediğimiz nişanı ve hedefi gözlemek/nişan almalıdır.” (İN 22v/5/6)*

Kurul- (< *kur-* “kurmak, hazırlamak” + *-(u)l-*, EDPT 659) “yay kurmak, yay yerleştirmek”

*ya **kuruldu** “Yay kuruldu.” (DLT 335/271)*

Kuruş- (< *kur-* “kurmak, hazırlamak” + *-(u)ş-*, EDPT 665) “yay kurmada yarışmak”

*yay kış bile karıştı/erdem yasın **kuruştı/çerig tutup küreşti/oktagalı utruşur** “Yaz ile kış ihtilafa düştü ve atıştı. Her biri hüner yayını kurdu. Savaş koparıp savaştılar. Neredeyse birbirlerini oklayacaklardı.” (DLT 317/260)*

Oklaş (< *ok* “ok” + *-la-* + *-ş-*, EDPT 76) “ok atışmak”

*atıştılar, **oklaştılar** “Atıştılar, oklaştılar.” (ME 206/6)*

Oқта- (< *ok* “ok” + *-ta-*, EDPT 81) “okla vurmak, oklamak”

*yay kış bile karıştı/erdem yasın **kuruştı/çerig tutup küreşti/oktagalı utruşur** “Yaz ile kış ihtilafa düştü ve atıştı. Her biri hüner yayını kurdu. Savaş koparıp savaştılar. Neredeyse birbirlerini oklayacaklardı.” (DLT 317/260)*

Oқтаş- (< *ok* “ok” + *-ta-* + *-ş-*, EDPT 82) “ok atmada yarışmak, kura için oklaştırmak”

*ol anıñ birle **oktaştı** “O, ok atmakta onunla yarıştı.” (DLT 122/109)*

Oktat- (< *ok* “ok” + *-ta-* + *-t-*, EDPT 81) “oklatmak, okla vurdurmak”

*beg anı **oktattı** “Bey onu okla vurdurdu.” (DLT 134/117)*

Sundur- (< *sun-* “germek, uzatmak” + *-dur-*, EDPT 834) “yayı çekmek”

*kirişnin içinde düpdüz halāş kılğay. Ve dahı İshāk katında kuştuvāni düz **sundurğay**, yayını **sundurup atğay** “İshak tarzında (okçu) parmaklığı düz çekmeli, yayı çekerek atmalıdır.” (İN 42v/4/5)*

Sır- (< *sı-* “kırmak” + *-r-*) “yayı açmak” (TA 34b/2)

Toltur- (< *tol-* + *-tur-* “doldurmak”, EDPT 495) “yayı ok atabilecek kadar germek”

*kalkanıñ altında turup yanı çekgil kaçan tamām **toltursañ eliñni yoqaru kötürüp ğarîmiñni közlep atğil** “Kalkanın altında durup yayı çek, iyice gerdiğinde elini yukarı kaldırıp rakibini nişan alarak at.” (MG 102a/5)*

Ṭoldur- (< *tol-* + *-tur-* “doldurmak”, EDPT 495) “yayı ok atabilecek kadar germek”

*kaçan kim oqdan bir dutam kadarınça kalsa tolmağa andan sonra tiz çeküp **toldurğay**, atğay “Oktan dolmaya bir tutam kadar kalınca daha hızlı çekilip atılmalıdır.” (İN 42r/5)*

Urul- (< *ur-* “vurmak” + *-(u)l-*, EDPT 229) “kirişe çarpmak”

ammā ol şak kim baş barmağnıñ āhir boğunında yarıtur, ol kiriş et üzere urulmağdan bolur ve dahı katı yay çekmekden “Ancak baş parmağın son boğumunda olan şak, kirişin et üzerine çarpmasından ve yayı sert çekmekten olur.” (İN 57v/8)

Yarı- (< *yar-* “yarmak, ayırmak + -(ı)l-, EDPT 967) “el için kiriş çarpması sonucu yarılmak”

ammā ol şak kim baş barmağnıñ āhir boğunında yarıtur, ol kiriş et üzere urulmağdan bolur ve dahı katı yay çekmekden “Ancak baş parmağın son boğumunda olan şak, kirişin et üzerine çarpmasından ve yayı sert çekmekten olur.” (İN 57v/7)

Yürüt- (< *yürü-* “yürümek” + -(ü)t-, EDPT 960-961) “okun hızlı gitmesini sağlamak”

anıñ için kim şol el birle halās kılmağda oknı yürütür ve yay yahşı çekilür dediler “Çünkü sol elle yapılan itme okun daha hızlı gitmesini sağlar ve yay daha iyi çekilir dediler.” (İN 27v/7)

Yürütdür- (< *yürü-* “yürümek” + -(ü)t- + -dür-, EDPT 960-961) “okun hızını arttırmak”

bu tutmağnıñ üküş menfa‘atları bardur. Ve dahı oknı yürütdürür. Bu tutmağa Türkî tilinçe çang-i bāzî derler “Bu tutmanın çok faydası vardır. Ve oku uzağa attırır. Bu tutmaya Türk dilince çang-i bāzî derler.” (İN 19v/5)

2.12. 3. Birleşik Fiiller

‘Akd kıl- (< Ar. ‘*akd* “dügümlene, bağlama”, OTAL 21; + < Tr. *kıl* – “yapmak, etmek”, EDPT 616) “kirişi tutmak, mandallamak”

anı kidermeklik oldur kim kaçan ok atan kişi ‘akd kılsa kerek “Onu gidermek için de ok atan kişinin ‘akd yapması gerekir.” (İN 60r/3)

Başak kıl- (< *başak* “okun ucundaki sivri demir”, EDPT 378; + *kıl* – “yapmak, etmek”, EDPT 616) “okun ucuna başlık yapmak veya takmak”

başak kıldı okka “Oka başak yaptı.” (KE 140a/9)

Farka ét- (< Ar. *farka* “bükme”; *ét-* “etmek, yapmak”, EDPT 38) “okçulukta bükme hareketini yapmak”

ve dahı atar vaktde baş barmağnı boş koymağ farka étmemekden bolur “(Oku) atarken baş parmağın gevşek tutulması ve bükme hareketinin yapılmasından olur.” (İN 52v/7)

Farka kıl- (< Ar. ‘*farka* “bükme”; + *kıl* – “yapmak, etmek”, EDPT 616) “bükme hareketini yapmak”

ammā bir nēçe okçılar katında farka kılğanda oñ kolını artğaru uzadur, oñ çignı üzere dutmaz “Ama çoğu okçu katında farka yapıldığı zaman sağ kolunu arkaya doğru uzatıp, sağ omzu üzerinde tutulmaz.” (İN 26v/7)

Haıra kıl- (< Ar. *haıra* “kabza tutan sol elin yayla birlikte boşalması, kurtulması”, KTS 93; + *kıl* – “yapmak, etmek”, EDPT 616) “bir okçuluk terimi; son taşıma hareketini yapmak”

oñ eli birle farka kılmağ dahı şol eli birle haıra kılmağ tanıklık vērür anıñ rāstlığı üzere har kimniñ fahmı bolsa dediler “Onun doğruluğu üzerine şüphesi olana sağ eliyle farka ve sol eliyle hatra yapmanın tanıklık edeceğini demişlerdir.” (İN 27v/4)

İflāt kıl- (< Ar. *iflāt* “kement veya bağdan kurtulup kaçma; okun yaydan kurtulması”, KTS 106; + *kıl* – “yapmak, etmek”, EDPT 616) “oku bırakmak, atmak”

kaçan kim ok tēmüri baş barmağnıñ boğunına yētse, iflāt kılğay, ya ‘nı oknı atğay “Ne zaman ki okun demiri baş parmak boğumuna ulaşsa iflat (yani ok yaydan çıktığı zaman oku atmak) yapılmalı.” (İN 38v/9)

İtlāk bol- (< Ar. *itlāk* “salıvermek, serbest bırakmak”, OTAL 399; + *bol* – “olmak”, EDPT 331) “oku bırakmak, atmak”

nafası dahı itlāk bolğay ve dahı çekmek ve dahı yaynı doldurmağı ok yaydan çıkğanda barçası bir kezde bolğay “Ok yaydan çıkarken nefesin bırakılışı, yayın çekilişi ve okun sonuna kadar çekilmesi bunların hepsi aynı anda olmalıdır.” (İN 34r/8)

İtlāk ét- (< Ar. *itlāk* “salıvermek, serbest bırakmak”, OTAL 399; + *ét* – “yapmak, etmek”, EDPT 38) “oku bırakmak, atmak”

ve dahı itlāk éder vaktde tız açğay sên kim kiriş aña yétmegey “Oku bırakırken de kirişin ona değmemesi için (baş parmağını) çabucak açmalısın.” (İN 53r/2)

İtlāk kıl- (< Ar. *itlāk* “salıvermek, serbest bırakmak”, OTAL 399; + *kıl* – “yapmak, etmek”, EDPT 616) “oku bırakmak, atmak”

ve dahı kaçan kim itlāk kılsa şahâdet barmağnı baş barmağından burun itlāk kılğay “Oku bıraktığı zaman ise işaret parmağını baş parmaktan önce açması gerekir.” (İN 60r/7)

Kafl kıl- (< Ar. *kafl* “kilit”; + *kıl* – “yapmak, etmek”, EDPT 616) “kirişi tutmak, mandallamak”
ve dahı biri şahâdet barmağnıñ keziniñ yinçgesi üzere kaytarup kafl kılmağdan bolur “Ve biri de işaret parmağını gezin ince kısmı üstüne getirip kiriş tutmaktan olur.” (İN 64r/7)

Maydânsız bol- (< Ar. *mejdân* “meydan, alan”, OTAL 638; + < Tr. *-sız* ; + *bol* – “olmak”, EDPT 331) “kiriş başları için sargısız olmak”

ve biri dahı yaynıñ kirişniñ eki başı maydânsız bolmağdan bolur “Ve biride yay kirişinin iki başının sargısız olmasından olur.” (İN 64r/2)

Yağır bol- (< *yağır* “yara”, EDPT 905 ; + *bol* – “olmak”, EDPT 331) “okçuların ok atarken yaptıkları hatalar sonucunda avuç içinde veya parmaklarda yara oluşmak”

anı kidermeklik oldur kim eliniñ qadarınça yay birle atğay sên dahı ayanıñ eti kabza altında têrilmeke koymağay sên. Ol yağır bolmağ kider “Onu gidermek için eline göre yay ile ok atmalısın ve kabza altında ayanın etinin toplanmasını önlemesin. Böyle yapılırsa yaralanma/su toplanması giderilir.” (İN 54r/2)

Yağır kıl- (< *yağır* “yara”, EDPT 905 ; + *kıl*– “yapmak, etmek”, EDPT 616) “su toplamak, yara olmak”

anun için kim oknı atğanda şahâdet barmağnı büküp koyar, açmaz kuştuvân aña değer dahı yağır kıllur “Çünkü (okçu) ok atarken şahadet parmağını bükerek ve açmaz. Parmaklık ona değdiği için (orada) su toplanır/yara olur.” (İN 57r/2)

Yas kıl- (< *yas*– “dağıtıp, yaymak, çözmek”, EDPT 973 ; + *kıl*– “yapmak, etmek”, EDPT 616) “yayın kirişini gevşetmek” (TA 45a/2)

2.12. 4. Deyimleşmiş Birleşik Fiiller

Āvāz ber- (< Far. *āvāz* “ses, seda”, OTAL 53; + *bér*- “ışık, ses vb. için yaymak, saçmak”) “okun ses çıkarması”

uş andan dahı yedi türlü ‘ayb hâşil bolur: biri ok āvāz bermek ve biri yeng yırtılmağ... ‘İşte bundan yedi türlü kusur meydana gelir; biri okun ses ve biri yen yırtılması...’ (İN 49r/8)

Kezni boğ- (< Far. *gez* “gez, okun çentiği”, OTAL 288; + < Tr. *-ni*, + *boğ*- “boğmak, sıkmak”, EDPT 311) “gezi sıkıştırmak”

ammā ol 'akr kim oñ kolda şahādet barmakññ āhir boğunu üzere bolur, üç nesneden bolur: biri kēzni boğmağdan bolur. Ve biri dañı kezni çatı berk dutmağdan bolur... "Ama sağ el işaret parmağının son boğumunda su toplanması üç sebepten olur; biri gezi sıkıştırmaktan olur. Biri de gezi sert tutmaktan olur." (İN 56r/1)

Kiriş al- (< *ker-* "germek" + *-(iş)*, EDPT 747; + *al-* "dolu veya çok olan bir şeyi azaltmak/eksitmek" "kirişi gevşetmek"

ve dañı kaçan kim ol yaynı yassay kirişin alsay tiz halka bolğay "O yayın kirişi gevşetildiği zaman hemen halka biçimini almalıdır." (İN 33r/9)

Ok kezle- (< *ok* "ok", EDPT 76; + <Far. gez "gez, okun çentiği", OTAL 288; + < Tr.-le-) "oku kirişe takmak"

ve dañı kaçan kim dölenüp oltursa dañı düşmanı izdese oñnu kezleğey dañı çekgey "Her kim bir yerde karar kılıp oturduktan sonra düşmana ok atmak istese oku kirişe takarak yayı çekmelidir." (İN 31r/9)

Ok at- (< *ok* "ok", EDPT 76; + *at-* "atmak", EDPT 36) "ok atmak" (İML 109; MN 34/334)

bir ok birle atsa kuş ursa neçe/keçik bir ya ekki kerek hem üçe/kamuğı helāl tesmiyet birle ok/atıp ursa mü'min cevāb oş açā "Bir ok atsa, bir iki ya da üç kuş veya av hayvanı vursa, eğer besmele çekerek ok atmışsa bunların hepsi helaldir. Ey mümin kişi bunu cevabı ayrıntılarıyla şu şekildedir." (MM 233)

haybar cuhūdları kal'anıñ kapuğunu bağladılar taķı hişar üzesinge münüp ok ata başladılar "Haybar Yahudileri kalanın kapısını bağladılar. Hisar üzerine çıkıp ok atmaya başladılar." (NF 138/9)

sizler arañızda bir er bar, ok atsa altı yığaç yerge barur "Aranızda bir er var, ok atsa altı ağaçlık mesafeye varır." (HKE 104r/8)

ķayusı törütmiş idike turup/yağı teg ok attı yasını ķurup "Kimisi yaratan Tanrıya karşı, düşman gibi yayını kurup ok attı." (KB 6397)

Ok atış- (< *ok* "ok", EDPT 76; + *at-* "atmak" + *-(i)ş-*, EDPT 72) "ok atışmak"

ok atışdı anıñ birle "Onunla ok atıştı." (ME 118/6)

Ok doldur- (< *ok* "ok", EDPT 76; + *tol-* + *-tur-* "doldurmak", EDPT 495) "oku kirişe takmak"

kim ok atğan kişi oñnu tamām doltursa dañı atsa şahādet barmakñı büküp ķoyar dañı kiriş anıñ üzere çıkar "Ok atan kimse okunu tamamen doldurup atma zamanında işaret parmağını büküp bırakır, kiriş de onun üzerine çıkar." (İN 61r/2)

Ok tēg- (< *ok* "ok", EDPT 76; + *tēg-* "değmek, dokunmak", EDPT 476) "ok değmek, değdirmek"

ķözine tēgse ok yummaż ķözini/anıñ tig kim unutmış öz özini "Gözüne ok değse gözünü yummaz, onun gibi kendi kendisini kim unutmuş?" (HŞ 2454)

Ok taldur- (< *ok* "ok", EDPT 76; + *tol-* + *-tur-* "doldurmak", EDPT 495) "yayı sonuna kadar çekmek; oku kirişe takmak"

ol dem tayağı çekip ya taldurup ok fārisāne urur likin okı ötmes nişāne turur (GT 276/4)

kaçan kim oñnu tamām doltursa andan şonra başın kötürüp baķğay dañı düşmānnı ķözleğey andan atğay "Kim okunu tamamen gerdiği zaman, başını kaldırıp bakmalı, düşmana nişan aldıktan sonra (oku) atmalıdır." (İN 31v/2)

Ok ur- (< *ok* "ok", EDPT 76; + *ur-* "vurmak", EDPT 194) "oklamak, ok ile vurmak"

bu tā yanlıғ feleķke ur revān ok/yakın bil kim ajunda hiç vefā yok "Böyle feleği derhal okla vur. İyi bil ki dünyada hiç vefa yok." (HŞ 1956)

Oğ yürüt- (< ok “ok”, EDPT 76; + yürü- “yürümek, gitmek” + -t- “yürütmek”, EDPT 960-961)
“oku kırışe takmak”

ve eger kırış kıskı bolsa, oğnu yürütür yaynı salım kıılır “Eğer kırış kısa olsa oku iter ve yaynı kurtarır.” (İN 66v/10)

Oğ yürüt- (< ok “ok”, EDPT 76; + yürü- “yürümek, gitmek” + -t- “yürütmek”, EDPT 960-961)
“oku itmek”

anıñ için kim şol el birle halâş kılmakda oğnu yürütür ve dañı yay yañşı çekilür dediler “Çünkü sol elle yapılan itme okun daha hızlı gitmesini sağlar ve yay daha iyi çekilir dediler.” (İN 27v/8)

Tamām doltur- (< Ar. *tamām* “tam, eksiz”, OTAL 1030; *tol-* + *-tur-* “doldurmak”, EDPT 495)
“yayı sonuna kadar çekmek”

kaçan kim oğnu tamām doltursa andan şonra başın kötürüp bakğay dañı düşmänni közlegey andan atğay “Kim okunu tamamen gerdiği zaman, başını kaldırıp bakmalı, düşmana nişan aldıktan sonra (oku) atmalıdır.” (İN 31v/2)

Tamām ʔol- (< Ar. *tamām* “tam, eksiz”, OTAL 1030; *tol-* “dolmak”, EDPT 491) “yayı sonuna kadar çekmek”

yırak atmakda mundan yañşırak tutmak yok turur, anıñ için kim oğ kaçan tamām talsa, oğ tēmüri anı tēgmez “Oku uzağa atmakta bundan daha iyi tutuş biçimi yoktur. Ok tamamen çekilmiş olsa okun temreni (işaret parmağına) değmez.” (İN 19v/3)

Tamām ʔoltur- (< Ar. *tamām* “tam, eksiz”, OTAL 1030; *tol-* + *-tur-* “doldurmak”, EDPT 495) “yayı sonuna kadar çekmek”

andan yaynı çekgey bir zamān kim oğ tamām tolmağay yakın bolğay. Andan şonra tamām tolturğay dañı atğay “Yayı ok tamam sona gelmeye yakın bir yere kadar çekmeli, sonra (yayın) tamamını gerip oku atmalıdır.” (İN 21r/8)

Tamām ʔoldur- (< Ar. *tamām* “tam, eksiz”, OTAL 1030; *tol-* + *-tur-* “doldurmak”, EDPT 495)
“yayı sonuna kadar çekmek”

ammā ıtlāk-i muhtalis ol turur kim evvel oğnu çeker tamām ʔoldurur, andan şonra biraz durur bir söz sözlegen kadarınça andan şonra kalanı tız çeker dañı atar “İtlak-i Muhtelis ise önce sonuna kadar okun çekilmesinden sonra bir söz söyleme süresince durulup sonra kalanının çabucak çekilerek okun atılmasıdır.” (İN 24v/5/7)

Uruş tap- (< *ur-* “vurmak” + *-(u)ş* “vurma, vuruş”, EDPT 239; + *tap-* “bulmak”, EDPT 435)
“hedefe vurmak”

kaçan kim eki elini birbirinden burun açsa bu kişi i timādını ülgü üzere fāsıd kıılır, uruş tapmaz, oğnu saçar “Her kim iki elini birbirinden önce açsa bu kişinin itimadı hedefi üzere boşa gider, hedefi vuramaz ve okunu saçar.” (İN 40r/6)

Uruş tapmamağ (< *ur-* “vurmak” + *-(u)ş* “vurma, vuruş”, EDPT 239; + *tap-* “bulmak” + *-ma-* + *-mak-*, EDPT 435) “hedefi vuramamak”

ve biri dañı uruş tapmamağ andan bolur “Ve biri de hedefi vuramamak ondan olur.” (İN 48v/4)

Ülgü tapmamağ (< *ül-* “bağlamak” + *-gü-*; + *tap-* “bulmak” + *-ma-* + *-mak-*, EDPT 435) “ok ile hedefi vuramamak”

ve biri dañı ülgü tapmamağ andan bolur “Ve biri de (ok ile) hedefi vuramamak ondan olur.” (İN 47r/8)

Yay taldur- (< yay “yay” EDPT 869; *tol-* + *-tur-* “doldurmak”, EDPT 495) “yayı sonuna kadar çekmek”

andan sonra oknu çekgey ancağa tegrü kim oñ kolu tuşına yetürgey. Yay taldurmakñıñ haddü bu durur “Ondan sonra oku sağ kol hizasına gelene kadar çekmelidir. Yay çekmenin sınırı budur.” (İN 22v/2)

Yay kur- (< yay “yay” EDPT 869; *kur-* “kurmak”, EDPT 643) “yay kurmak”

kaçan kim yaynu kursa ve eger anlarnıñ yası uzunı on bir tutam bolsa kiriş hukmi ol edi “Her kim yayını kursa ve eğer onların yayının uzunluğu on bir tutam olsa kirişin hükmi şuydu.” (İN 65v/2)

Ya kur- (< ya “yay” EDPT 869; *kur-* “kurmak”, EDPT 643) “yay kurmak” (İML 105)

Ya tart- (< ya “yay” EDPT 869; *tart-* “çekmek”, EDPT 534) “yay çekmek, yay kurmak”

kişi kim on ya birçe tartsa āsān/anıñ yasın kötürmez érdi yerden “Bir kişi on yayı birlikte kolayca çekse de onun yayını kimse yerden kaldırmaz.” (HŞ 299)

3. SONUÇ

Orta Asya’dan Anadolu’ya daha sonra dünyanın birçok farklı coğrafyasına göç eden Türkler, oku başta avcılık olmak üzere savunmada, savaşlarda, ölüm törenlerinde, şölenlerde, eğlence ve sportif faaliyetlerde kullanmışlardır. Türkler için bu denli önemli olan ok onların dillerine yansımış, okçuluk ile ilgili terimler onların yazılı eserlerinde yer almıştır. Bu çalışmada Türkler için bu denli önemli olan okçuluk ile ilgili söz varlığının Türk dilinin tarihî dönemleri olan Orhun Türkçesi, Eski Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Harezmi Türkçesi ve Kıpçak Türkçesi dönemlerine ait eserlere nasıl yansıdığı incelemiş ve elde edilen söz varlığı değerlendirilerek aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır: “Ok ile İlgili Genel Terimler” bölümünde 3 Türkçe terim; “Ok Türleri” bölümünde 2 Arapça, 1 Farsça ve 5 Türkçe terimin yanı sıra 1 “Ar. + Tr.” ve 1 “Far. + Tr.” yapısında olan terim; “Okun Bölümleri ile İlgili Terimler” bölümünde 20 Türkçe, 1 Arapça ve 1 Farsça terimin yanı sıra 1 “Tr. + Far.” yapısında olan terim; “Yay ile İlgili Genel Terimler” bölümünde 4 Türkçe terim; “Yayın Bölümleri ile İlgili Terimler” bölümünde 11 Türkçe ve 1 Arapça terimin yanı sıra 3 “Ar. + Tr.”, 1 “Far. + Tr.” ve 1 “Tr. + Ar.” yapısında olan terimler; “Yay Türleri” bölümünde 2 Türkçe terimin yanı sıra 2 “Ar. + Tr.” yapısında olan terim; “Ok ve Yay Yapımında Kullanılan Maddeler”, bölümünde 6 Türkçe terim; “Okçuluk ile İlgili Meslek Adları” bölümünde 13 Türkçe, 1 Arapça ve 2 Farsça terimin yanı sıra 3 “Tr. + Ar.” ve 1 “Far. + Ar.” yapısında olan terimler; “Ok ve Yay Mahfazaları İçin Kullanılan Terimler” bölümünde 7 Türkçe ve 2 Farsça terim; “Okçuluk ile İlgili Teknik Terimler” bölümünde 25 Arapça, 3 Farsça ve 29 Türkçe terimin yanı sıra 2 “Far. + Tr.”, 8 “Ar. + Tr.”, 1 “Tr. + Ar.”, 1 “Tr. + Far.”, 1 “Ar. + Far.” ve 1 “Far. + Far.” yapısında olan terimler; “Ok Atma Hatalarından Dolayı Elde Oluşan Zedelenmeler” bölümünde 4 Arapça ve 4 Türkçe terim yer almaktadır. Ayrıca “Basit Fiiller” bölümünde 6 Türkçe fiil; “Türemiş Fiiller” bölümünde 19 Türkçe ve 1 “Far. + Tr.” yapısında olan fiil; “Birleşik Fiiller” bölümünde 10 “Ar. + Tr.” ve 4 “Tr. + Tr.” yapısında olan fiil; “Deyimleşmiş Birleşik Fiiller” bölümünde ise 2 “Far. + Tr.”, 4 “Ar. + Tr.” ve 16 “Tr. + Tr.” yapısında olan fiil bulunmaktadır. Bu bilgilerden hareketle bu çalışmada 104 Türkçe, 34 Arapça ve 9 Farsça terimin yanı sıra 14 “Ar. + Tr.”, 4 “Far. + Tr.”, 2 “Tr. + Far.”, 5 “Tr. + Ar.”, 1 “Far. + Ar.”, 1 “Ar. + Far.” ve 1 “Far. + Far.” yapısında olan terimler bulunmaktadır. Bunların yanı sıra 6 basit fiil, 20 türemiş fiil, 14 birleşik fiil ve 22 deyimleşmiş birleşik fiil olmak üzere bu çalışmada ok ve okçuluk ile ilgili 238 terim yer almaktadır.

Bizlere bu çalışma, Türk dilinin tarihî dönemlerine ait metinlerin ok ve okçulukla ilgili söz varlığı açısından ne kadar zengin olduğu göstermektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri Türk milletinin askerî açıdan oldukça ileri seviyede bir toplum olmasıdır.

4. KAYNAKLAR VE KISALTMALAR

- Ağar, Mehmet Emin (1989). *Kitâb fi'l-Fıkh bi-Lisân-ı Türkî*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. (KFT)
- Arat, Reşit Rahmeti (1991). *Kutadgu Bilig I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (KB)
- Arat, Reşit Rahmeti (1992). *Atebetü'l-Hakayık*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (AH)
- Argunşah, Mustafa ve Galip Güner (2022). *Codex Cumanicus*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (CC)
- Ata, Aysu (2019). *Kıssaşü'l- Enbiyâ (Giriş-Metin-Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (HKE)
- Ata, Aysu (2019). *Karahanlı Türkçesinde İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası, Giriş-Metin-Notlar-Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (RKT)
- Atalay, Besim (1945). *Et- Tuhfetü'z- Zekiyye Fi'l- Lûgati't- Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (TZ)
- Atalay, Besim (1949). *Eş- Şüzûr-üz- Zehebiyye vel- Kitâü'l- Ahmediyye fil-Lûgat-it- Türkiyye*. İstanbul: Üçler Basımevi. (ŞZ)
- Aydın, Erhan (2019). *Orhon Yazıtları (Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları. (KT D)
- Bakırcı, Fatih (2020). "Bir Okçuluk Terimi: Koşa Yay (Çekmek)". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 60: 179-194.
- Bang, Willi ve Reşit Rahmeti Arat (1936). *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul: Burhaneddin Basımevi.
- Berkli, Yunus (2007). "Mezar Taşlarında Görülen Kılıç, Hançer, Ok-Yay ve Bayrak Motiflerinin Sembolik Anlamları". *EKEV Akademi Dergisi*, (31): 67-80.
- Bilgili, N. (2017). "Mehmetçiğin Mitolojisi". *Popüler Bilim*, S. 256: 40-45.
- Caferoğlu, Ahmet (1931). *Kitâbü'l- İdrâk li Lisâni'l- Etrâk*. İstanbul: Evkaf Matbaası. (Kİ)
- Caferoğlu, Ahmet (2015). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çağbayır, Yaşar (2017). *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat. (ÖOTS)
- Clauson, Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford At The Clarendon Press. (EDPT)
- Çetin, Engin (2020). *Altun Yaruk VII. Kitap*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (AY7)
- Delice, H. İbrahim (2021). "Kitab fi İlmi'n-Nüşşab'da Geçen Okçuluk Terimleri". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt 5: 1841-1859.
- Delice, H. İbrahim (2003). *Hulasa, Okçuluk ve Atçılık (Hüseyin b. Ahmet el- Erzurumî)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Devellioğlu, Ferit (2009). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. İzmir: Aydın Kitabevi. (OTAL)
- Eckmann, Janos (2014). *Nehcü'l-Ferâdîs*. (Yayımlayanlar: Semih Tezcan, Hamza Zülfikar, Aysu Ata). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (NF)

- Elaiçık, Muhittin (2013). "Tarihçi Atâ'nın Atçılık ile İlgili Eseri: Tuhfetü'l-Fârisîn Fî-Ahvâli Huyûli'l-Mücâhidîn". *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/7: 149-156.
- Eminoğlu, Emin (2011). *Abbâs İbni Hamza es-Sabrânî, Kitâbü'l- Efâl- Kıpçakça Satır Arası Sözlük*. Ankara: Akça Yayınları. (KE)
- Ercilasun, Ahmet Bican ve Ziyat Akkoyunlu (2018). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânü Lugâti't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (DLT)
- Eren, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basım Evi. (TDES)
- Gazoz, Metin ve Yusuf Şimşek (2017). *Okçuluk Ders Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Göksu, Erkan (2016). "Okla Yükselen Millet". *Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III*, Kocaeli: 2469-2481.
- Göksu, Erkan (2018). *Okla Yükselen Millet-Türklerde Ok ve Okçuluk*. İstanbul: Okçular Vakfı.
- Güler, Emine (2023). "Orhun Yazıtlarında Yüceltme". *Kutsalın İzdüşümleri* (Ed. Nejla Orta ve Altuğ Ortakçı). Çanakkale: Paradigma Akademi, 109-133.
- Güner, Galip (2017). *Resûlî Sözlüğü'nün Türkçe Söz Varlığı*. İstanbul: Kesit Yayınları. (RS)
- Güner, Galip (2021). *Karahanlı Türkçesinde Fiil*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güven, Özbay (1999). *Türklerde Spor Kültürü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Haceminoğlu, M. Necmettin (2000). *Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (HŞ)
- İmamoğlu, Osman vd. (1999). "Osmanlı Devleti'nin Spor Politikasını Etkileyen Unsurlar". *Osmanlı'da Spor Sempozyumu*, Konya: 61-71.
- Kafesoğlu, İbrahim (1998). *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Karamanlioğlu, Ali Fehmi (1989). *Seyfi-i Sarâyî, Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't- Türkî)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (GT)
- Koca, Selçuk Kürşat (2017). "Geleneksel Türk Okçuluğu". *TR Kültür Dergisi*: 45-47.
- Kök, Abdullah (2004). *Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73 1v-235v/2), Giriş-İnceleme-Metin-Dizin*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. (TİEM)
- Küçük, Mehmet Alparslan (2018). "İslâm Öncesinden Sonrasına Türk Geleneğinde Bir Yaşam Stili: "Okçuluk". *International Journal of Cultural and Social Studies*: 178-191.
- Metin, Tülay (2014). "Selçuklarda Okçuluğa Genel Bir Bakış". *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı XVII: 131-153.
- Müller, F. W. Karl ve Annemarie von Gabain (1945). *Çaştani Bey Hikâyesi (Çev. S. Himran)*. İstanbul: Bürhaneddin Erenler Basımevi. (ÇBH)
- Özkafa, Fatih (2018). "Okçuluk ve Hat Sanatı". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, C. 7: 1642-1672.
- Öztopçu, Kurtuluş (2002). *Kitâb Fî 'İlm An-Nuşşâb*. İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi. (İN)
- Paçacıoğlu, Burhan (2016). *VIII.-XVI. Yüzyıllar Arasında Sözcük Dağarcığı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Polatcan, İsmail (2022). "Geçmişten Günümüze Türklerde Sportif ve Kültürel Bağlamda Atlı Okçuluk". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Derisi*, 11/3: 1346-1363.
- Sağol, Gülден (1993). *Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi Giriş-Metin-Sözlük I*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi. (HKT)

- Sertkaya, Osman Fikri (1968). *Mi'râc-nâme (Metin-İndeks)*. Türk Dili ve Edebiyatı Mezuniyet Tezi. İstanbul Üniversitesi. (MN) ‘
- Şimşek, Yaşar (2019). *Harezm Türkçesi Kur'ân Tercümesi (Meşhed Nüshası [293 No.], Giriş-Metin-Dizin) C. I- II*. Ankara: Akçağ Yayınları. (KMN)
- Taş, Yasemin (2017). *Kıpçak Türkçesinde Askerlikle İlgili Söz Varlığı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi.
- Taymas, Aptullah Battal (1934). *İbnü-Mühennâ Lûgati*. İstanbul: Devlet Matbaası. (İML)
- Tekin, Şinasi (2019). *Maytrisimit-Burkancuların Mehdîsi Maitreya ile Buluşma Uygurca İptidâi Bir Dram*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (Maitri.)
- Tekin, Talat (2019). *İrk Bitig*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (İB)
- Toparlı, Recep ve Mustafa Argunşah (2014). *Mu'înü'l-Mürîd (İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (MM)
- Toparlı, Recep (2003). *Ed- Dürretü'l- Mudiyye fi'l- Lügati't- Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (DM)
- Toparlı, Recep (2017). *İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtîn*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (İM)
- Toparlı, Recep vd. (1999). *El- Kavânînü'l- Külliyye li- Zabtî'l- Lügati't- Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (KK)
- Toparlı, Recep vd. (2000). *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (TA)
- Toparlı, Recep vd. (2014). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (KTS)
- Toprak, Funda (2005). *Harezm Türkçesinde Fiil*. Ankara.
- Tulu, Sultan (2021). “Dede Korkut Kitabında Okçuluk Terimleri” . *Bitig Türkoloji Araştırmaları Dergisi*: 51-58.
- Turan, Osman (1969). *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi (C. I- II)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tuzcuoğulları, Ömer Tarkan (2020). “Türk Okçuluğu ve Geleneksel Yayların Aerodinamik Yapısı Üzerine Bir Araştırma”. *International Social Sciences Studies Journal*, Vol: 6: 4663-4667.
- Uğurlu, Mustafa (1987). *Münyetü'l- Guzât*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. (MG)
- Ünlü, Suat (2012). *Harezm Altmordu Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Ünlü, Suat (2012). *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Ünlü, Suat (2013). *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Ünlü, Suat (2004). *Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TIEM 235v/3-450r/7) Giriş-Metin-İnceleme-Analitik Dizin*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi (TIEM)
- Vural, Hanifi (2020). “Osmanlı Türkçesi Sözlüklerinde Yer Alan Okçuluk Terimleri” . *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*: 115-123.
- Wilkens, Jens (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen Altuigurisch- Deutsch-Türkisch (Eski Uygurcanın El Sözlüğü Eski Uygurca- Almanca-Türkçe)*. Berlin: Universitätsverlag Göttingen. (EUES)
- Yıldırım, Taner (2016). “Abbasîler’de Sportif Faaliyetler ve Eğlence Kültürü” . *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 26: 351-367.

Yüce, Nuri (2014). *Mukaddimetü'l-Edeb (Hv̄arizm Türkçesi ile Tercümelî ŞuŖter Nüshası)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (ME)

Yücel, Ünsal (1999). *Türk Okçuluğu*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

OKTAY YİVLİ

Kırk Yama

AŞK, EDEBİYAT ve ÖTEKİ ŞEYLER

Günce Yayınları

(İnanışlar ve Gelenekler Bağlamında)

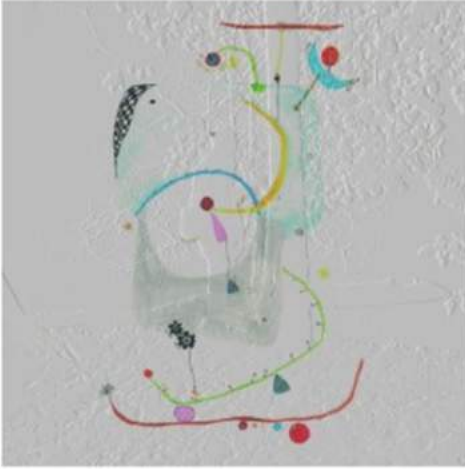
**TÜRK ve SLAV
KÜLTÜRLERİNDE
RENK SEMBOLİZMİ**

DR. HAKAN SARAÇ

Günce Yayınları

Dr. Zuhalemirosmanoğlu

**Fenomenolojik Bir 'Çeviri İşi':
Bachelard-Düşünceleri**

Günce Yayınları

Mahmut Babacan

Üniversiteler İçin

**Türk Dili
Kompozisyon
Bilgileri**

Günce Yayınları

8.